

CONVORBIRI LITERARE

REVISTĂ LITERARĂ FONDATĂ DE SOCIETATEA JUNIMEA DIN IAȘI, LA 1 MARTIE 1867. APARE BILUNAR. PREȚUL 2 LEI

eveniment

Viața fără, în aceste luni ale începutului de an, a cunoscut o seamă de evenimente de primă importanță, menite să dea noi impulsuri dezvoltării noastre materiale și spirituale. În acest context se va înscrie și apropiata Conferință Națională a Scriitorilor. Așteptată cu o legitimă satisfacție de toți artiștii cuvintului, acest forum va fi încă un prilej de confruntări și dezbateri creatoare, capabil să dea literaturii ineseși noi forțe, privind atât mdestria, cit și responsabilitatea socială a actului de creație.

Tezele publicate în întâmpinarea acestui eveniment, cuprind aproape în totalitate problemele teoretice și practice care stau în fața literaturii și slujitorilor ei. Remarcăm nu numai ponderea calitativă a acestui text, grija și prețuirea față de arta scrisului, izvorite din documentele partidului nostru, ci și atitudinea deschisă, sinceră, combativă, în cunoștințarea cu tot ce este nociv literaturii noastre socialiste, cu pretențiile sterile și estetizante, dar și cu tendințele de vulgarizare a fenomenului respectiv.

Literatura noastră contemporană, care și-a câștigat un binemeritat prestigiu, este profund legată de viața și aspirațiile poporului aflat în plin proces de dezvoltare multilaterală a socialismului din această țară. Problemele majore ale societății noastre sunt și ale literaturii, ele își pun amprenta pe ceea ce este esența în evoluția literaturii din acest spațiu, care ne este patria. Ceea ce caracterizează literatura noastră este umanismul socialist și realism deschis larg modalităților de exprimare. În acest sens răspunderi grave revin tuturor mișcărilor cuvintului, poezii, prozatori, critici, concretizare a efortului lor: reviste, edituri etc.

Gîndul nostru nu se îndreaptă acum, în preajma Conferinței, numai spre aceste probleme majore, de esență ale actului de creație, ci și spre factorii care pot stimula sau, dimpotrivă, frîna o dezvoltare

normală. Ne gîndim în primul rînd, la climatul literar, pe care apropiata dezbateri are menirea să-l purifice și mai mult. În acest cîmp al literaturii unde trebuie să domnească valoare — în înțelesul ei larg, artistic și social — ca unic criteriu de apreciere și ierarhizare, nu se poate renunța la un climat de efervescență, de confruntare sinceră, de respect reciproc. Scriitorii sînt individualități distincte, personalități puternic marcate de subiectivitatea lor, dar asta nu exclude cu nimic o reală democrație literară. Dar aceasta nu înseamnă compromisul cu nonvaloare, blîndețe nocivă față de impostură, ci spirit critic, exigență ideologică și artistică. Respectul nebazat pe exigență și spirit critic este un fals. Relațiile ce se stabilesc în domeniul literaturii trebuie să fie cele de dreptate. Numai astfel climatul literar poate fi sănătos, capabil să stimuleze continuu actul de creație.

În acest sens revistele Uniunii Scriitorilor ca și celelalte publicații periodice de specialitate, au un mare rol. Ca tribune, puse la îndemîna talentului conștient de marea și nobila răspundere ce o are, revistele pot și trebuie să ajute nu numai afirmarea unor valori, clarificarea problemelor ivite în evoluția complexă a literaturii, ci și la climatul ce se stabilește în această sferă specială a vieții spirituale.

Acum, în preajma importantului eveniment al activității noastre literare, cînd toți scriitorii români sînt angajați cu devotament și deplină conștiință de sarcinile nobile ce le revin, revista „Convorbiri literare”, alături de toate celelalte publicații al țării, înțelege, mai mult ca oricînd, să continue și să dezvolte ceea ce este valoare în literatura română, strîns legată de aspirațiile sfînte ale acestui popor.

C. L.

DAN HATMANU

VIITORI CONSTRUCTORI

despre filonul literar balcano-oriental

La Sarajevo și Mostar (în Bosnia), ai impresia să te afli în decor otoman: moscheile își ridică în aer semiluna, bărbaiții poartă fes, femeile șalvari; arhitectura mai veche are caractere turcești; prenumele, la mulți, e turcesc. Și în Bulgaria, în centre citadine, particularități arhitectonice a-testă aceeași amprentă. Pentru observatorul apusean, „balcanismul” sub aspect etnografic, psihologic, a fost, inițial, un fel de „chinoiserie”, adică obiect de curiozitate. Prin „balcanism”, se înțelegeau, în linii mari, efectele negative în plan etic, legate de expansiunea turcă evocînd ideea de corupție levantină, luxurile și nepăsare.

În formule rezumative, intrate în limbajul curent, se vorbea (se vorbește încă), de **perfidul Albion** (Anglia) sau de **porțile orientului**, acestea din urmă metaforă pentru: spațiul balcanic. Formule ca acestea simplifică și forțează. Devenit un loc comun, conceptul de „balcanism” este una din acele **idee reșuse** a căror etichetă nu corespunde precis conținutului. Un scurt demers istoric e necesar. S-a stabilit de mult că, sub raport etnic, balcanicii s-au dezvoltat pe un substrat mai mult sau mai puțin comun de proveniență tracă, peste care s-au suprapus influențe diverse. Orientaliști, etnologi, filozofi, citi s-au ocupat de fenomenul balcanic, estimează că, dincolo de aspectele contestabile, înfrîrea elenismului a fost o realitate spiritualicește utilă. Prin urmare, în sfera noțiunii de balcanism intră (și nu în mod neglijabil) reminiscențe ale unei culturi majore, de rezonanță universală. Să se adauge apoi, dinspre răsărit, ecouri ale culturii persane și extrem orientale, de la neamuri asiatice, cu o filozofie milenară, difuzată oral pînă la Thracia. Considerat ca

realitate socială și spațiu psihologic, balcanismul n-a fost un **continuum**, n-a existat un balcanism ca unitate spirituală, pentru aceasta trebuind un ferment modelator puternic, foarte original. Imperiul otoman avea să imprime balcanismului, în laturile lui accesorii, particularități nefaste. Ca spațiu de tranziție între orient și occident, balcanismul, în aspectul lui **peninsular**, este expresia unui complex de tendințe, amalgamate într-o noțiune fatalmente fluctuantă, cu prioritatea fondului turco-bizantin.

Despre un balcanism românesc, în definitiv, ne putem pronunța doar la modul figurat; altminteri, ar trebui să vorbim, de pildă, de un „gallicism” românesc. Nici spiritul balcanic, nici cel francez nu s-au integrat fenomenului românesc global. Prinși, printr-o dramă a istoriei, în rețeaua spiritului turco-fanariot, întrerupînd sau încetînd, cîteva secole, relațiile active cu marile civilizații europene, în principate urmele amintitului spirit s-au făcut vizibile în practicile administrative, în mentalitatea feudală. De la Filimon și Ion Ghica pînă la **Prințepel** lui Eugen Barbu, fenomenul turco-fanariot, în expresia lui literară, a fost un mod al tragicului franc sau al tragicului deghizat, devenit ironie, sarcasm, persiflare. Să se distingă un balcanism de sorginte folclorică, semnalat (de Odobescu) în „răsunetele” poetice de la Pind, auzite, stîns, în Carpați, un balcanism discernabil în motivul baladei lui Manole (investit la noi cu note subliniate autohtone), spiritual jovial — nastratinesc al unui Anton Pann — și celălalt balcanism, concretizat în forme exterioare (giubea, caftan, ciubuc). Accentul se abate, tranșant, de la Orfeu, legendarul cîntăreț din munții Thraciei, către un Levant tulbure,

subliniat carnal și teluric, refractar dezbaterilor de conștiință, vegetînd împăcat cu sine. Cadru de viață static, cu suprafețe caracterizate prin termeni ca **baçış, hatir, marafet, suliman, caraghioz, chilipir, taifas**. Psihologic și etic, semne lexicale de acest tip circumscriu un climat al șireteniei și placidității, căci e vorba, deoparte de pușlama și pezevenghi, de alta de moft, acesta echivalent al „**jemanfișismului**”...

Din motive de ordin geografic, muntenii sînt mai „balcanici”, în sens pitoresc, hilar și caricatural, drept care **Kir Ianulea, Craii de Curte-Veche, Isarlikul** lui Ion Barbu apar în teren valah. Mostrele de balcanism peșterii, ambiguu, au acolo o evidentă prioritate literară față de timbrul feeric, somptuos, al Halimalei (singure reveriile exotice ale unui Bolintineanu, lingă un Bosfor romantic, fac excepție). La mai toți scriitorii, balcanismul, în expresia lui etică, implică un mod de existență mediocră, mixtură de trivialitate și tentații impure, pe un fond social de provizorat, de acomodare cu timpul și de suris sceptic. Lucrurile par neclintite; chiar și în muzica orientală, domină un alt mod de scurgere a timpului. Climatul compozit dintr-o fostă raia dunăreană îi oferea lui Ion Barbu, adolescent cu imaginație, revelația unui bizantinism sui-generis, poetul identificînd în „pitorescul și umorul balcanic” o „ultimă Grecie”. Cadru **floa, aerian**, abstractizat, un bizantinism în ruină, văzut (cum declara la o anchetă) ca o „simplă ipoteză morală...” La alți „balcanici”, frapează

(continuare în pag. 11)

Const. CIOPRAGA

Z i u ă

Darnică zi.

Să stau într-un loc,
să văd numai cum urcă
și cum scade lumina
în arcuri de boltă.

Să văd cum aburește șița
acoperișului, în palmă
și treptele la cer
sînt iar
posibilul urcuș,
posibila ajungere.

În fiecare zi iau de la capăt
anotimpul;
lumina pipăită cu miinile intinse
ale necredinciosului;
lumina văzută, auzită, visată,
fugită, istovită!

Sînt iar la prima treaptă
în amurg
visînd urcușul, miine;

posibilul urcuș,
posibila ajungere.

Floranta Albu

tradiții ale presei progresiste românești:

cuvînt înainte (1936)

Nu se tăgăduiește de către nimeni că la marca răspintie istorică, economică și politică a vremii noastre, țara românească, întocmai ca majoritatea statelor lumii, trece prin aceeași criză, prin aceleași lupte ale marilor forțe sociale antagoniste și prin aceleași dureri și frământări ale epocilor de tranziție.

Criza aceasta generală a sistemului capitalist este însoțită fără doar și poate și de o criză tot atât de generală și de acută a culturii și ideologiei acestui sistem.

Proletariatul reprezintă interesele vitale și culturale ale omenirii. Progresul acestei clase sociale coincide cu progresul general al umanității. Ideia asupra lumii a proletariatului industrial este obiectivă — față de ideologia falsă și sterilă a lumii capitaliste care e condamnată la moarte.

Ne luăm sarcina să tratăm în mod științific — pe baza largă a materialismului dialectic — toate problemele ideologice ale vremii noastre.

Noi nu înțelegem prin revista noastră să creăm un nou organ de luptă politică, ci o publicație de analiză și sinteză științifică, în domeniul economic, filozofic, social și cultural al realității societății românești, din mijlocul căreia s-au născut și se dezvoltă forțele care duc spre o eră nouă.

N. D. COCEA

o deosebită însemnătate formativă

Mă voi referi la un aspect legat de felul cum a fost primită revista de către cititori; voi încerca să privesc aceeași chestiune de jos în sus, adică nu de la redacție spre cititori, ci de la cititori spre redacție, ce ecou a avut în largul public această revistă în anii 1936 și următorii.

După cum, unii vă amintiți din experiența vieții, iar alții cunoașteți din studiul istoriei, în perioada aceea a avut loc o accentuată ofensivă a partidelor și grupurilor fasciste din România, concomitent cu o viguroasă contraofensivă a forțelor democratice care se grupau sub conducerea P.C.R., într-un front democratic sau front popular. Diferite curente spirituale favorizau ascensiunea elementelor fasciste și m-aș referi în deosebi la câteva publicații ca „Gîndirea” care se mutase de la Cluj la București adoptînd o orientare mistică, profascistă.

Imundele ziare cuziste și legionare de tipul „Porunca vremii” și „Buna Vestire” și într-o măsură chiar „Universul”, anumite catedre universitare la facultățile de teologie, filosofie, drept, anumite uniuni și asociații studențești acaparate prin acțiuni teroriste de către legionari la Iași, București, Cluj, toate acestea contribuiau la o largă răspîndire a iraționalismului, șovinismului, misticismului, la formarea unui climat de diversivune, huliganism și teroare.

În aceste condiții și-a desfășurat contraacțiunea sa binefăcătoare revista „Era nouă”, ca și alte publicații îndrumate de Partidul Comunist Român.

Este important de subliniat că această activitate s-a impus la cel mai înalt nivel calitativ posibil în împrejurările de atunci; studiile publicate în această revistă, studii de istorie, de sociologie, de analiză economică, de analiză a dezvoltării științelor și culturii, sînt la o astfel de altitudine încît pot fi considerate ca documente importante ale dezvoltării gândirii marxist-leniniste românești în perioada dintre cele două războaie.

Nu numai muncitorii înaintați care au primit această revistă cu mult interes pentru a-și lărgi cunoștințele și orizontul, dar și universitarii, oamenii de știință, studenții au înțeles consistența și valoabilitatea ideologică a poziției noastre.

Privind revista de pe latura cititorilor, trebuie să subliniem faptul că ea a avut o deosebită însemnătate formativă, că mii de cititori ai revistei „Era nouă” s-au format, și-au întărit convingerile prin lectura acestei însemnate publicații teoretice și ideologice.

Influența aceasta formativă a „Erei noi” depășește cu mult conveniența și volumul apariției sale. Nu au apărut decît 3 numere din „Era nouă” pentru că a fost interzisă de guvern, dar aceste nume-

re au fost păstrate în bibliotecile lor de către mii de oameni, au circulat legal, iar după aceea semi-legal și ilegal prin mîinile altor mii de oameni și au contribuit la dezvoltarea ideologică a cadrelor mișcării muncitorești, cît și a multor altor cititori.

Miron CONSTANTINESCU

curajul și limpezimea de idei

Nu știu dacă a mai existat în România vre-o publicație care într-o existență atât de scurtă ca a revistei „Era Nouă” — din care au apărut doar trei numere — să fi avut un atât de mare răsănit și să fi trasat un curent atât de profund și atât de cuprinzător în viața ideologică a țării! Aceasta se datorește mai ales faptului că „Era Nouă” a supus, din primul ei număr unei serioase analize teoretice, în lumina concepției materialist-dialectice și în spiritul politicii partidului comunist, problemele cruciale ale frontului ideologic, ale evoluției vieții social-politice și cultural-artistice din țara noastră. Generației care s-a ridicat la viața conștientă în anii de după al doilea război mondial îi vine probabil greu să înțeleagă ce a însemnat atunci acest lucru. Anul 1936 era perioada în care forțele negre ale reacțiunii — și, în primul rînd Garda de fier, au trecut la dezlănțuirea unei ofensive așa-zis ideologice, de mari proporții, susținute de multe publicații finanțate de la Berlin sau de cercurile guvernamentale românești, pentru a îneca gîndirea românească în mlaștina iraționalismului fascist, a misticismului și obscurantismului, ridicate la rang de înaltă virtute spirituală. Iar ofensiva ideologică fascistă era, la rîndul ei, susținută de gloanțele legionare, suprem argument în dispute teoretice.

Intr-un asemenea climat, apariția „Erei Noi”, abordarea combativă, de pe pozițiile marxiste, a unei tematici care răspundea cu argumente științifice cerințelor tulburătoare de cunoaștere și de orientare în labirintul frământărilor sociale ale epocii, în complexitatea noilor și mult dezbătute probleme din domeniul științelor sociale și al științelor naturii, curajul și limpezimea de idei în lupta împotriva fascismului și a ideologiei fasciste, pentru apărarea valorilor culturii și civilizației umane, au avut în rîndurile intelectualilor, a tineretului studios, a muncitorilor, un imens ecou care a depășit așteptările micului nostru grup repartizat de partid în conducerea redacției. Nici nu ne-am putut da seama cît de repede s-au strîns chiar din prima zi, în jurul colectivului de redacție, oameni de cultură cu vechi state de servicii pe poziții înaintate, studenți, scriitori vîrstnici și poeți tineri, însuflețiți de înalte idealuri ale progresului omenirii.

Am putea înșirui în echipa „Erei Noi”, echipă mereu în creștere, în afară de directorul nostru Nicu Cocea, asemenea figuri reprezentative ca Lucrețiu Pătrășcanu, Alexandru Sahia, poezii Virgil Teodorescu, Ștefan Roll

ERA NOUA

MĂRTURII CONTEMPORANE

și Paul Păun, mult apreciatul filosof mort prea devreme H. Rosenberg, criticul de artă Schileru, tinerii pe atunci Miron Constantinescu, Radu Popescu și alții.

Cu multă dragoste ne amintim de cel ce a fost Miron Radu Paraschivescu, — nemuritorul M. R. P., — secretarul de redacție al „Erei Noi” și, din multe puncte de vedere, sufletul și îndrumătorul grupului din ce în ce mai numeros de tineri scriitori, poeți în devenire, care roiau în jurul redacției.

Primul număr al „Erei Noi” a apărut într-un tiraj de aproape două mii de exemplare. Se vor vinde? Nu se vor vinde? Mijloace de reclamă și de publicitate nu prea aveam și nu se puteau risca cheltuieli prea mari. Nicu Cocea era optimist și a avut dreptate. În câteva zile tirajul s-a epuizat și al doilea număr a trebuit să fie tras în 4000 de exemplare — tiraj imens pe vremea aceea pentru o publicație lunară teoretică și social-culturală. Al treilea număr s-a tras în peste 5000 de exemplare. Administratorul revistei, admirabila Loti Foriș, nu priddea, zi și noapte, să facă față noilor cereri de exemplare, revendicate din întreaga țară. Al patrulea număr a fost prolecat pentru 6200 exemplare, dar nu a mai putut apare; a fost interzis. Miron Radu Paraschivescu mi-a spus înainte de a pleca pentru tratamentul la Paris că a reușit să salveze păstrurile din tipografie și că le păstrează în biblioteca sa de la Vălenii de Munte. Ar merita să se caute acum aceste șpalte, prețioase documente istorice.

Era aproape normal ca „Era Nouă” să fie suprimată. Ea a pătruns în toate căminele studențești considerate a fi cedate influenței legionare, în seminarele facultăților ca revistă de studii și referință, în bibliotecile tinerilor poeți și prozatori, în bibliotecile muncitorilor din principalele întreprinderi industriale. Vă puteți închipui emoția mea cînd am auzit că studiile mele critice despre Școala sociologică gustiană sînt dezbătute, cu asentimentul profesorului Gusti, la unele seminarii ale facultăților de litere și filozofie! Poeziile lui Virgil Teodorescu, Ștefan Roll, Paul Păun și ale altora publicate, în „Era Nouă”, erau declamate la unele sezoane și seînte culturale ale sindicatelor muncitorești.

Toate acestea stricau socoteliile guvernului liberal, socoteliile cercurilor reacționare. „Era Nouă” a fost suprimată. Dar spiritul ei, concepția pe care a promov-o în viața social-politică, în filozofie și știință, în domeniul artei și literaturii nu au putut fi suprimate, au învins pentru todeauna în țara noastră. Putem spune cu drept cuvînt că de această apropiată victorie eram pe deplin convinși din prima clipă în care neuitatul Nicu Cocea a răspuns, cu entuziasmului tineresc specific lui, solicitările partidului de a prelua drecțiunea „Erei noi”, organul teoretic al Partidului Comunist, aflat atunci în ilegalitate.

Ștefan VOICU

După cum se știe, directorul revistei era N. D. Cocea, care obținuse aprobarea de apariție și care va îndeplini funcțiunea de director și la alte publicații ale partidului, cum ar fi de pildă, „Chemarea” sau „Reporter”, seria a doua.

În rețeaua de presă a partidului, legală și ilegală, revista „Era Nouă” are un contur deosebit. Ea e, în primul rînd, o revistă de teorie și doctrină politică și socială, o revistă care dezbate, la înalt nivel, în lumina marxism-leninismului, evenimentele la or-

dinea zilei, și totodată problemele fundamentale ale materialismului dialectic și istoric.

Pe de altă parte, „Era nouă” a publicat poezie și proză revoluționară de factură modernă, luînd atitudine împotriva unei literaturi diversioniste și reacționare.

Există chiar și o poștă a redacției, semnată de neobositul descoperitor de talente în fașă, care a fost iubitul nostru prieten, Miron Radu Paraschivescu.

Aici și-a publicat Lucrețiu Pătrășcanu admirabilul studiu împotriva „statului țărănesc” — stupidă formulă diversionistă prin care se încerca, încă o dată, abaterea țărănimii de pe calea revoluției, mistificarea și întîrzierea alianței ne-

În lumina marxism — leninismului

cesare a țărănimii cu clasa muncitoare.

Așa cum stă scris în raportul agentului Siguranței, care se arată a fi fost destul de bine informat, raport publicat în revista „Manuscriptum”, an. II, nr. 2 (3), 1971, „Era nouă” apare „cu fondurile strînse prin abonamentele făcute în cercul intelectualilor comunisti, cu aprobarea Cenzurii, imprimată fiind la tipografia Modernă din calea Victoriei, nr. 31, sub direcția formală a lui N. D. Cocea, însă în realitate conducătorul ei este identificat comunistul Ștefan Foriș, fost condamnat pentru crimă contra siguranței statului”.

Am păstrat stilul agramat al raportului.

Intr-adevăr, seîntețele de redacție, dacă nu toate, majoritatea, erau prezidate de Foriș.

Seîntețele se țineau de obicei la etajul doi al unei case situate în Piața Rosetti, din balconul căreia strada și împrejurimile se vedeau ca-n palmă. Casa era, desigur, supravegheată, dar prezenta pentru noi anumite avantaje.

Toți colaboratorii fuseseră identificați de specialiști ca „scriitori doctrinari comunisti”.

O lungă listă de nume printre care: Lucrețiu Pătrășcanu, Ștefan Voicu, Miron Radu Paraschivescu, Ștefan Roll, una și aceeași persoană cu Gheorghe Dinu, Al. Sahia, Andrei Serbulescu, Petre Năvodaru, Ilie Constantinovschi, H. Rosenberg, Ghiță Ionescu, Silvan Iosifescu, Gogu Rădulescu, Miron Constantinescu, Adrian Schileru, Matei Socor, precum și cei care constituiau, ca să mă pronunț astfel, avangarda literară, aflîndu-se totodată în rîndurile partidului sau ale U.T.C.-ului, cum ar fi: D. Trost, Paul Păun, Gherasim Luca. Unii dintre cei cîtași făceau parte din redacția propriu-zisă, a vînd anumite atribuții suplimentare de ordin organizatoric. Am făcut și eu parte din redacție.

Secretar de redacție era Miron Radu Paraschivescu.

Numărul unu al revistei „Era nouă”, s-a tras într-un tiraj de 1800 exemplare, iar numărul doi, apărut la 16 martie 1936, într-un tiraj sport de 4000 exemplare.

Bucurîndu-se de prestigiul pe care i-l conferea justetea politicii intransigente a P.C.R., „Era nouă” a contribuit la stabilirea unei orientări pozitive, întărind astfel marea coaliție antifascistă.

Virgil TEODORESCU

„Era nouă” îl salută pe G. Ibrăileanu. Născută în preajma morții lui, ea totuși îi resimte pierderea direct, și se leagă față de el, cu care nu s-a întîlnit decît în ironia coincidențelor, cu un grav angajament de fidelitate. Ibrăileanu nu o va mai putea cunoaște: ea totuși, îl va invoca întotdeauna ca pe unul dintre larii cei mai apropiați ai căminului său. Legătura noastră cu el este cu atât mai adîncă cu cît este mai liberă. Din patrimoniul lui, grevat de prejudecăți și de erorile pe care vremea ni le-a dezvelit nouă, dar, pi-oasă, i le-a ascuns lui, noi înțelegem să eredăm principiul comun, regenerat dialectic, — rădăcina vie din care și-a hrănit el gîndul și care ne întrefine și pe noi. Seva ei, însă, nu va bate numai în binele crengilor îmbătrînite, ci își va întinde brațe noi și fragede. Căci a continua nu înseamnă a recompune amănuntul mort. Inscamnă a retrăi.

Pe noi, ne leagă de Ibrăileanu, poziția sa fundamentală în cultura română: poziția critică. [...] Atitudinea critică în cultura română este o poziție în numele unei alte orînduirii și în numele dreptului inprescriptibil de a participa la dezbateră colectivă.

De aceea, el — ca și noi — cere condiționarea valabilității cul-

un articol despre IBRĂILEANU

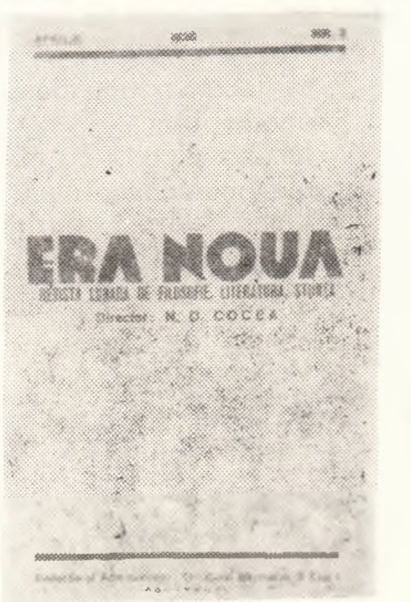
turi de legătura ei cu realitatea socială, care singură autentifică și substanțializează opera. Aceasta trebuie să pornească de la viața socială și să se întoarcă tot la ea, ca într-un ciclu vital. Trebuie să pornească pentru a purta sămînța adevărului în sine, fără de care orice creație e steapă. Și trebuie să se întoarcă la ea, pînănd îndrăgă exprimarea aceluiași adevăr pentru ca, cu ajutorul lui, să determine noua îndrumare și să îndemne neîncetat spre reforma în care idealul moral, imperativul istoric și structura națională să-și găsească o mai justă expresie. Astfel concepția Ibrăileanu mandatul cărturarului, numai în împlinirea cerințelor cugetului, de a participa la prefațarea unei omeniri imperfecte, și de a veghea la dreptatea maselor în numele și în fața cărora vorbește.

Că el a crezut într-un factor social, și noi într-un altul pe care-l investim istoric, aceasta este o problemă de perspectivă istorică. Din 1906, data apariției Vieții românești, și pînă astăzi, istoria a putut suficient să arate că nu țărănimă poate fi motorul ei activ, cî proletariatul care mandatează întreaga nouă ordine socială și viitorul istoric. Dacă pe Ibrăileanu l-ar fi legat de țărănimă vre-o particulară preocupare, atunci lucrurile s-ar schimba. Dar este clar că el căuta în aceasta, cheia unei probleme istorice, mijlocul parvenirii într-o epocă superioară de istorie umană la a cărei înfăptuire proletariatul a purces.

De asemenea, dacă el a crezut în înfăptuirea liniștită a istoriei și într-o dreptate care și-ar face locul singură — și dacă noi socotim că istoria este voluntară și că omenii trebuie să participe la determinarea ei hotărîită, socotim că și acestea sînt deosebirile săpate de timp. Imperativul epocii noastre este, fără discuție, unul de realizare activă. Este o necesară integrare în ritm, din fața căruia nimeni nu poate fugi.

Și atunci întrebarea care plîtie de la început între rîndurile noastre, o întrebare exasperată în fața tăcerii:

— Ibrăileanu ar fi fugit?
Ghiță IONESCU

cu mircea horia simionescu

despre

realitate, realism, curaj, angajare

— Aș vrea să știu, stimate Mircea Horia Simionescu, dacă vă considerați un scriitor realist.

— În ce mă privește, scriind o literatură morală și satirică, încerc să propun în cărțile mele portretele unor oameni. Prin asta profesiez realismul.

— Ce așteptați de la Conferința națională a scriitorilor?

— Tezele publicate sunt judicios formulate, și constituie o bază de discuție, care sper să fie fructificată exemplar. Aștept în primul rând constituirea unui climat cât mai generos, de respect și înțelegere între scriitori.

— Reiau, în ce raporturi sunteți — dv. și Scriitorul — cu realitatea?

— Există o realitate socială, o alta psihologică. Există o lume exterioară, o alta, foarte intimă, a individului. În măsura în care știți să înfățișați cu artă, convingător, una sau alta dintre mișcărilor adevărate ale acestor două fețe ale lumii, ești un scriitor realist. Nu înțeleg: de ce ar fi mai puțin realistă o carte care ar avea ca obiect chinurile unui inventator cu o imaginație terorizată de proiecte, fantastice pentru vremea lui — să-l numim Hyeronimus Bosch, — decât o alta, care ar înregistra minuțios inventarul tehnic al timpului său? Practica de a legitima numai o așa-zisă literatură obiectivă, practică discriminatorie și sterilizantă, nu este fundamentată pe o cunoaștere serioasă a datelor problemei. Nu obiectul, ci calitatea artei oferă viabilitate cărții.

— Ce și cât poate schimba un scriitor?

— Categorie, scriitorul poate schimba mult. Să ne gândim numai la faptul că fiecare carte reușită e o propunere nouă de înțelegere a lumii, un model particular al Frumuseții, un act faustic de reorganizare posibilă a datelor realității. Ea trebuie să ajute omul.

— Și dumneavoastră — cum schimbați?

— Îmi place să cred că sunt un scriitor satiric, un moralist. Nu-mi fac iluzii: satira mea nu va tulbura pe Căutare, escroc și impostor, lecindu-l de narăvurile sale. E vremea să renunțăm la asemenea simplificații. Dar sunt convins că volumul meu, peste filele căruia un tânăr va întinzi într-o noapte, îl va îndemna să disturgă mai limpede fapta mișcătoare de frumusețe umană. E foarte mult! Scriu pentru acești oameni.

— Deci, schimbări de ordin educativ.

— Scriitorul trebuie să așeze în pagină faptele pe care le narează în așa fel încât desfășurarea lor să producă în lume o mișcare spre mai bine, spre mai frumos.

Nu îmi imaginez un scriitor care să nu-și fi propus un scop înalt privind vremile viitoare.

— Pentru că circula foarte mult cuvântul, v-aș întreba: ce înseamnă, pentru un scriitor, a avea curaj?

— Cel mai lăudabil act de curaj al scriitorului este cel de a se apuca de scris, în timp ce există pe lume meserii mai plăcute și mai rentabile. Sînt chinuri și riscuri incalculabile, pe care se angajează să și le asume. Unii scriitori sunt mai curajoși decât alții, este adevărat. Condiția reușitei este sinceritatea.

— A ta și a celor care îți primesc scrisul. Există un imperativ perpetuu, acela de a spune adevărul.

— Scriitorul nu înfățișează fapte consemnabile în cronici, controlabile cu martori. Realitatea sa este puțin diferită de a celorlalți, în sensul că dezvoltă semnificații dinamice, neașteptate. E sigur că adevărul acesta, relativ — pentru că cel absolut nu folosește nimănui — poate uneori să usture. Important e să nu disturgă. În societatea noastră socialistă, atât de însetată de adevăr, avem nevoie de construcții literare cuprinzătoare, de adevăruri nealterate, netrucate. Sunt unele adevăruri care nu se pot spune oricum, la un colț de masă, într-o cafea. Sunt altele, ce par a produce gaură în cer dacă vor fi pronunțate, dar care n-au decât un înțeles limitat.

— Naturaliștii umblau cu carnețelul prin noroaiile periferiilor. Cîndva, scriitori de-ai noștri se documentau făcînd descinderi organizate în uzine, pe ogoare etc. Cum vă „documentați” dv.?

— Trăiesc, deschis și sincer, vremea mea. Fiecare zi îmi oferă posibilitatea unei confruntări între ceea ce este și ceea ce ar putea fi. Lupt în felul meu, cetățenește, pentru mai binele acestui pămînt, pentru mai mult dreptate și mai mult adevăr, pentru — ce vorbă mare — fericirea oamenilor. Asta este documentarea mea de scriitor. Ca să cuprind bine înțelesurile adînci ale lucrurilor, învăț poziția constelațiilor pe cer și observ fenomenele de conjunctură economică, cercetez nevoile elementare ale oamenilor și mă preocupă dacă industria de încălziminte este rentabilă sau nu, studiez îndelung ce mari idealuri și-au propus părinții și străbunicii mei și îmi bat mîntea cum s-ar putea înființa un teatru central folcloric în Capitală, ascult atent buletinele de știri și conduc mina copilului meu pe caietul cu o mie de ștersături. Aș putea scrie reportaj — cîndva am și scris — îmi este mai de folos însă să transcriu Hesoid sau Flaubert. Nu-mi fac probleme unde să merg, ca turist sau scriitor, spre a cunoaște. Viața a

avut grijă să mă trimită „în documentare” exact acolo unde trebuia să fiu și să văd.

— Ce reflecții vă provoacă relația dintre politică și literatură?

— Acordînd politicii un înțeles mult mai larg decît cel aristotelic, considerînd-o știință a realizării deplinei emancipări a speței și, implicit, a personalității umane, marxism-leninismul include în sfera politicului toate ideile care privesc gîndirea și acțiunea omenească. Puțini termeni, cărora li s-au sporit înțelesurile și-au păstrat atît de bine sensul, lesne de cuprins de mîntea învățatului, accesibil deopotrivă celui înarmat numai cu elementarul bun simț. Este un fapt incontestabil că un țaran, din cutare sat sucevean, gîndește astăzi în esență ca un politician de profesie și, dacă, se glumea spunîndu-se că meseria de medic este cea mai răspîdită, pentru că fiecare știe să dea sfaturi salutare primului suferind, am putea foarte bine schimba datele observației, afirmînd, de astă dată — cu mai multă seriozitate, că cea mai universală profesiune este cea de om politic. Creația artistică nu poate fi concepută în afara acestei arii întinse, pe terenul căreia se dezbate problemele esențiale ale omului. Literatura n-a putut face abstracție niciodată de politic și cu atît mai mult nu poate face astăzi. Într-una din seriile trecute am făcut o experiență ce mi se pare concludentă: am scos din sertare scrierile mele de la diferite vîrste și am încercat să le fac „radiografia”, spre a ști mai bine de ce unele nu mai prezintă nici un interes, de ce altele își păstrează prospețimea și actualitatea. Interesant: paginile mai rezistente, mai bine scrise, mai reușite artisticeste s-au dovedit a fi cele avînd punctul de declanșare în fapte exterioare, de un interes mai larg decît interesele persoanei autorului, un sens mai declarat de angajare în disputele politice ale momentului.

— Ce sens dați cuvîntului angajare?

— M-am angajat să spun adevărul. M-am angajat să dăruiesc anii foarte scurți ai vieții mele unei activități chinuitoare, plină de riscuri, abia perdărită de considerația semenilor, întotdeauna în contradicție cu normele de viață igienică. Cine mă îndeamnă? Cine m-a angajat? E un capriciu? E o manie? E o sublimare? Fiecare scriitor a mărturisit, măcar în cîteva rînduri, asemenea îndoieli. Un om serios ia sapa, ia mașina, ia pușca, ia ciocanul și fierăstrăul și merge pe șantier, merge la luptă, oriunde este nevoie de faptă. Și scriitorul are o menire, o nobilă menire...

— ...Dar este și foarte multă nevoie de cuvînt drept. Și apoi, cuvîntul e germenul faptei.

— Totuși, mă gîndesc, ce fel de angajare este aceasta, să rămii noapte de noapte în fața mesei de scris, căutînd să însemni văzutele și nevăzutele? Nici vorbă că, în ciuda izolării aparente, scriitorul este un mare și pasionat angajat în activitatea socială, în inima acestei activități. Personal mă consider, cu toată ființa mea angajat țării mele, societății noastre socialiste, idealurilor poporului și partidului meu. Un Dante, un Rabelais, un Shakespeare, un Cervantes, un Goethe, un Balzac sunt mari scriitori constructori, cu toate că au criticat. Cred că literatura are rostul ultim de a întocmi o mare arhivă despre cum trebuie și cum nu trebuie să fie această lume și fiecare scriitor se angajează să sporească cu ceva depozitul general de fapte semnificative.

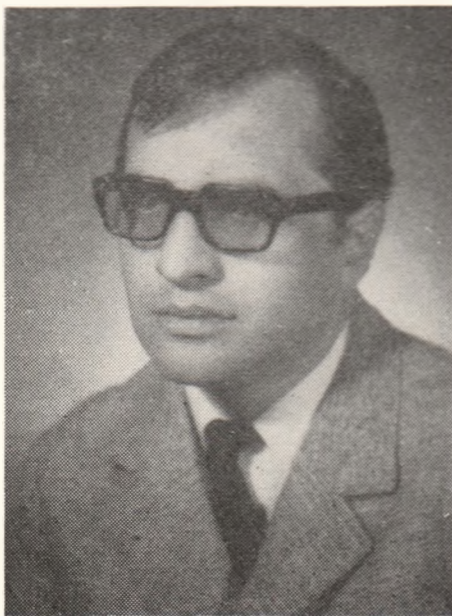
— Ce cere, după părerea dv., un scriitor?

— Scriitorul nu cere altceva cetății decît să fie considerat un producător, ca și ceilalți oameni. Pentru aceasta are nevoie de înțelegere, de lipsa prejudecăților care l-ar putea arăta opiniei publice drept un trîntor visător. Din fericire noi avem condiții din ce în ce mai bune. Producător de unicate, scriitorul se află adesea în situația negusturului care vinde în piață rădăcini și flori de leac: este uneori suspectat de escrocherie, de critică, cu toate că e limpede pentru oricine că produsele propuse aparțin naturii și nu minții lui. S-ar putea ca infuziile pe care le indică să nu fie potrivite maladiei pacientului. S-ar putea însă foarte bine să fie salvatoare. Admirabil este că obștea din propria experiență, să utilizeze „leacurile” și să le adopte pe cele mai eficace. Scriitorul cere să i se acorde răgazul de a cerceta epoca înainte de a propune „leacul” potrivit, și de a greși citeodată.

— Cum este de folos un scriitor patriei sale?

— Scriitorul adevărat nu poate fi decît patriot înflăcărat. Este bine a se face întotdeauna distincție între patriot și patriolar: a scrie de cîinci ori într-o frază cuvîntul patrie este mai puțin decît de-a fi autentic, sincer și exact în atitudinea ta față de problemele reale, actuale ale patriei. O carte bună despre o asistență de spital care își face sirguincios datoria este mai importantă pentru patrie decît o carte clamoroasă despre patrie, din care s-ar desprinde ideea că țara are nevoie de asistente de spital.

cu augustin buzura

despre

proză, politică, adevăr, profesie

— Care este modul politic al prozei dumneavoastră?

— În ce mă privește, dacă mă obsedează ideile și temele care mă obsedează și nu altele — după mine — mai

comode, mai „pasabile”, mai neutre, de „vină” este, cred, și politica. În paralel cu înțelegerea rigorilor și principiilor politicii sporește și nevoia de a spune adevărul. Într-o țară ca a noastră, acest lucru este necesar ca aerul.

— La ce vă gîndiți rostînd acest cuvînt acum, aici?

— Adică ceea ce vezi, simți și gîndești despre univers social și spiritual pe care — tocmai pentru că-i aparții — ai vrea să-l vezi mai pur, mai complex, la zi cu lumca. Adevărul cu mijloacele artei, politică, deci, cu mijloacele artei. Cred că spre asta ne îndeamnă partidul.

— Deci, în registru politic, ce putem cere unei cărți?

— O carte, printre altele, trebuie să înregistreze nuanțele, direcția afectelor unui mediu, fenomenele noi care, eventual, să servească și politicianului de profesie...

— ...Fiind evident că orice comunist este — trebuie să fie! — un politician de profesie.

— Firește... Să-i servească deci, drept studiu, drept microsondaj psihic, foaie a temperaturii afective.

— Romancierul Augustin Buzura este medic.

— Firește, eu spun adevărul meu, în limbajul meu, filtrat prin subiectivitatea mea care, evident, poate avea și erori. Reușesc numai atunci cînd această subiectivitate se întîlnește, se împletește cu cea a celorlalți. În definitiv, nu scriu pentru noi înșine. Dincolo de țelurile artistice, ceea ce scriu este, printre altele, și reacția mea de răspuns la evenimente.

— Ce așteptați de la Conferința națională a scriitorilor?

— Instituirea unui climat mai bun, pornind de la relația: scriitor — critic — cititor. Cred că va fi un eveniment ce va impulsiona și mai evident dezvoltarea literaturii noastre contemporane.

— Ce înseamnă a vedea realist? (și deci a scrie ca atare)?

— Înseamnă a fi o conștiință, o atitudine. Înseamnă a-ți asuma conștient misiunea cea mai dificilă, de a prezenta realitatea cu mijloacele artei, cu tehnicile cele mai moderne sau mai adecvate structurii tale psihice, obiectului și cerințelor spirituale reale ale vremii. Realitatea cu înălțările și căderile ei, omul așa cum pare și cum este cu albul și negrul conștiinței sale, cu contorsionile, cu salturile sale. Acesta e realismul. Cum poți fi altfel? Altfel după mine, înseamnă să nu fii scriitor. Altfel poți să fii farseur, carierist, vorbăreț, conțopist, orice...

— Vă amintiți că, mai de mult, realismul...

— Cit de îngust a fost interpretat și propovăduit realismul, se știe. Vremea dogmatismului însă s-a dus. Nu se mai poate întoarce. Ultimii ani au dovedit-o cu prisosință. Doar pe alocuri, la unii, au mai rămas niște prejudecăți și ticuri, concretizate în special în nostalgia rozului.

Viața, obiectul literaturii, oricum ai prelua-o, nu încapă în nici o formulă, este infinit mai bogată și mai interesantă. Și dacă-i așa, de ce s-o privească prin gard sau cu ochelari intens colorați? Acceptînd un punctaj, o formulă înseamnă să fii obligat să elimini din complexa noastră realitate socială diverse elemente definitorii, să o prezinti deci fals, să o simplifici, să transformi omul într-un automat, într-o colecție de precepte seci, neconvîngătoare. Și dacă am face-o la ce am ajunge?

— Ce poate face, ce poate schimba un scriitor?

— Trecînd peste excepții, un scriitor poate face mult, poate schimba mentalități, gusturi, poate ameliora starea psihică a semenilor săi, poate atîrna greu în balanța unor hotărîri. Mă gîndesc la întreaga literatură. La noi, cînd evaluăm succesele, absolut reale, trebuie să ne-ntrebăm ce înseamnă Preda, Stancu, Jebeleanu, Bogza și mulți alții. Să ne gîndim la scriitorii comunisti care au riscat atît în ilegalitate, să ne gîndim la noi înșine ce avem de făcut. Cred că trebuie să răspundem cu tot ce avem mai bun acestor vremuri, prezentului nostru de aici, din această țară.

— Cum poate să-și impună un scriitor adevărul?

— Iată, scrii să zicem, o proză despre mediul cel mai familiar ție, ale cărui articulații le cunoști și-n somn. Durerea celor despre care scrii, zbaterea lor pentru adevăr devin propria ta cauză. Nefiind farmacist spre a cîntări exact cantitatea de afecte, ca nu cumva plusul să fie mai mult decît minusul, negrul mai intens decît rozul, riști să și te impute că n-ai reflectat realitatea, că ai ponegri întreaga profesie, ba și mai mult. Scrii despre medici și imediat apare nu știu cine, care strigă că nu se recunoaște în proză. Nu trebuie să se confunde criteriile, cartea cu articolul de ziare, cîntea cu interesul. Adevărată soluție e să spui ceea ce știi, ceea ce crezi... Ar fi absurd să cuprind toată realitatea, toată societatea, asta e treaba statisticienilor, sociologilor etc. Eu prefer o anumită parte a realității, cea pe care o știu, un anume tip de om, cu binele și răul său, cu lumea lui vizibilă și invizibilă. E un univers pe care-l descopăr voluntar, cu convingerea că așa este și că așa e bine. Accept dar să mi se spună de unii, ca Dan Zamfirescu, să scriu prost dar nu că nu pot să simt ce simt, că nu pot să văd ce văd...

— Experimentați ceva, în viață, în proză?

— Tot timpul și oriunde. Eu îmi sunt propriul meu cobai. Din foarte puțina proză publicată vă asigur că nu mi-a fost străin nici un sentiment, n-am scris nici un rînd neverificat, netrăit.

— Ce datorați profesiei de bază?

— Datoriez enorm studiilor medicale, chiar și defectele: mania exactității, a preciziei, a nuanței, a întregului, a explicării. Chiar și visul a devenit un obiect de studiu, de „documentare”. Știința m-a ajutat să-mi cunosc limitele psihice și biologice dar și posibilitățile. Or, este un imens chin să știu că uneori rîndamentul scoarței este de maximum 10 la sută, dar că ar putea fi și mai mare.

— Care e speranța dumneavoastră cea mai înaltă?

— Să fii expresia și vocea semenilor mei, cei de acum, așa cum am spus, din această țară, să prefac în artă, atît cît voi putea, idealurile acestui popor, acestei orînduirii socialiste.

Petru Eugen GORA

convorbiri critice

I e d

Sufletul meu este seva pădurilor
Lemn mort invie
Semn viu ucide
Cît îl furi tu zăvorindu-l crengi agere
Zac moleșite, inmugurite
Jur-imprejuru-mi lemn crește
Lemn trunchi, lemn creangă și frunză și coajă
Toate orînduite deplin omenește
Tu unde ești, tu, aceea ce mă pindește
Cînd în floarea ce moare fructul abia se ivește ?
Ledule, ledule,
De lupi pîndit în poiana cu flori.

ledule, în poiană căci sirme ghimpate
În loc de mure înourate
Întinsu-s-au cu fierul țepos, ghemotoace
Și sufletul meu în zadar se va zbate
Ghimpii în fructe nu se vor preface
ledule, ledule !
Iată puțință de-a fi însuși tu
Pură puțință, liberată de toate
Și totuși puțință sau nu
Sirma cu ghimpi pus-o-ai tu
În jurul poenii cu flori.

Minunile treceau bălaie

Un gînd pe inimă-mi căzu azi noapte
Și simburile-i fără pată
Mișca o lume ca un ochi deschis :
Bărbații florilor merg singuri
Spre florile femei, mi-am zis
Ori poate eu pe lume am ajuns
Cu dorul-dor și cer polen cu ochii

Minunile treceau, bălaie
Prin pieptul meu ca printr-un rai
Ci-n mine nu era femeia
Ci doar bărbați de flori
Cu mersul sigur spre florile femei
Și tu ideie
Ca înainte de-a te și eri

Contra îngerilor

Opunindu-mă tendinței de a fi fără vrere convins
De ceea ce insumi nu simt în puterea oricărei convingeri
O mare din Terra golit-am și în ea din adins
Foc la lacrimi dădui, lumină de lacrimi făcui
Peste pămîntul innoabilat de suflete
Focul să-l stingă veni o armată de îngerii...
Și nu putură să facă nimic cu aripile
Nici cu săgețile și nici cu lopețile
Acele ființe, nici bărbați, nici femei
Trudiră și dispărură
Nicum nu izbutiră dovadă a face

La un timp nu scintei ci litere albe luciră

Iată : acesta-i motivul suprem
Pentru care socot cum că îngerii sint
Dovada totalei iluzii, stema adică
A împărăției Deșertăciunii
Și iată iubesc adevărul

P o e t

Și stau pe pajiște copiii, după ploaie
Prin aer străveziu, pe iarbă udă
Simțindu-se la începutul lumii
Așa se simt în taină ispitii de aerul curat
Care vorbește-n versuri
Unii privesc la păsări
Admirindu-le
Că niciodată nu își fac morminte
Alții sărută florile
Pentru-a ascunde
Că se gîndesc încă de mici la fete
Doar unul dintre ei
Cum stă pe iarbă
Își pierde văzul înadins
Își pierde-aurul pentru a avea
În jurul său doar liniște
Și își pindește sufletul
Ca pe o stea și zice și se-ntrebă
Nu-i oare însăși lacrima ce-mi va cădea
Și mă va face să mă văd cit sufăr ?

Ion
CHIRIAC

o p i n i i . . .

Zarifopol e cunoscut în literatura noastră ca un critic de primă mărime, un spirit elevat și tulburător, un mare cunoscător al artei, care face o figură oarecum unică, datorită unor reacții insolite. Reputatul ironist, bun prieten cu Caragiale, deși mult mai tînăr, trece drept un *frondeur* incisiv și malițios — în felul lui Voltaire — un veșnic nemulțumit, pus pe harță, un veninos contestatar ș.c.l. S-a spus chiar că e un „dizolvant”, un nihilist hîrsut, ireverent și sadic față de victimele sale. Un circotaș, pur și simplu. *Intr-un fel*, atribuțiile i se potriveșc. Dar cînd s-a căutat resortul acestor atitudini, mulți s-au oprit doar la nivelul manifestărilor temperamentale. Mai mult, s-a in-

tația se face după producțiile hibride ale unor condeieri de duzină, dar cu „meritul” de a fi occidentali. Apoi, inhibarea onora, cînd e vorba de Europa, nici nu are un suport cit de mic fiindcă, precizează eseistul, noi am dovedit că sîntem capabili să facem singuri o literatură la nivelul celor mai bune din apus. „Curios cap trebuie să aibă — spune cu amărăciune Zarifopol — cine nu pricepe că valorile de cultură cu care vom putea smulge (vrînd, nevrînd și fără să nădușim special pentru asta) considerația străinătății, trebuie să le producem aici la noi — și le-am produs mai mult decît onorabil în cei cinzeci de ani în care am fructificat pe seama noastră, cu puterile noastre autentice, ceea ce an-

oroarea de neautenticitate

sinuat că ele provin din dorința de originalitate cu orice preț, care l-ar fi împins să-și creeze o mască singulară, stridentă și deconcertantă. Că, în această privință, e vorba de un neadevăr, o dovedesc înșiși detractorii săi care au renunțat la idee, de vreme ce autorul *Incertărilor de precizie literară* s-a impus ca un original de esență și ca un înverșunat adversar al falsității și grimasei. A-l considera pe Zarifopol un înrăit structural, e, fără îndoială, o gravă eroare, după cum a nesocoti anumite predispoziții native înseamnă a simplifica imaginea reală a polemistului. Căci, într-adevăr, firea lui Zarifopol l-a călăuzit către manifestarea liberă, vizavi de orice formulă, independentă pînă la izolare. Esteticianul e adeptul libertății absolute a artei, criticul e un individualist care ambiționează să impună gustul propriu drept criteriu unic de judecată a operei. E „un gînditor în libertate”, spune G. Călinescu, dispus să anuleze orice relații prestabilite cu lumea. „Opera sa critică este o violentă denunțare a gustului comun”, după expresia lui Mihail Ralea, mai ales cînd gustul acesta se îndreaptă către subliteratura diletanților de pretutindeni și a imitatorilor de la noi.

Ajunși în acest punct, trebuie de precizat că reacția de bază a spiritului lui Zarifopol este *alergia la neautenticitate*. Așa se înțelege și zeflemisirea poezii și a schimei, și diatribele în contra imitației, și sarcasmele la adresa unor valori recunoscute din cuprinsul literaturii universale. După Maiorescu, el a făcut cel mai aspru rechizitoriu diletantismului, improvizăției și imposturii, al mediocrității și snobismului, al strîm-băturii cosmopolite. Pe alt plan, observația critică a eseistului vizează și fenomenele social-politice, configurînd opera unui *moralist modern*, cu înfățișare aparte, ceea ce l-a determinat pe Mihail Sebastian să afirme că Zarifopol a dus mai departe, în eseu, inițiativa lui Caragiale din teatru. Și să nu uităm : Caragiale a fost învinuit (și multe a avut de îndurat) că vede *monstruos*, că opera lui desfigurează o realitate chipurile mai netedă. Cu atît mai mult, necruțătorul eseist a putut să provoace indiosincrasii care, pentru o vreme, au putut să-l plaseze în uitare.

În epocă, principiul *sincronismului*, în accepție Iovinesciană, dar și cu înțelesuri denaturate, era en vogue. Cosmopolitismul „literaților” se exercita liber și cu aureolă. Gustul începe să fie impus de snobii literari, de *estetomanii* care „poartă arta în eșarfă”, de „miile de lectrițe române”, care „suspînă cu versurile de horticolă retorică ale d-nei de Noailles”, în timp ce casele de editură n-au desfacut nici cinci sute de exemplare din poeziile lui Eminescu. Pentru un iubitor de autenticitate ca Zarifopol, servilismul față de străini e păgubitor, slugărnicia idolatră e mult dizgrațioasă. Adorația fixistă paralizăază imaginația, îngheață spiritele și le subjugă într-un fel de sclavie înjositoare. E dezgustător că „ne răsucim și ne gudurăm ca să fim primiți înăuntru, în salonul european, parcă am vrea să arătăm noi singuri cu degetul că stăm altminteri, pe dinafară, abia îndrăznind să ne strecurăm pînă în prag”. (vol. *Artiști și idei literare române*, 1930, *Prefața*). Iritarea lui Zarifopol sporește cînd imi-

luat din Apus”. (idem). Pledoaria sa pentru impunerea valorilor naționale pornește din convingerea că noi avem deja o tradiție care trebuie preluată și valorificată, în așa fel încît să ne creăm o literatură cu greutate proprie, care „să atragă și să absoarbă elementele străine căzute în raza ei de acțiune”. Zarifopol, personalitate modernă, potrivnică pășunismului semănătorist și naționalismului gîndirist, nu refuză *sincronismul*, îl acceptă, dar am văzut în ce fel : nu e bine să rămînem pasivi la influențe, însă fără a alerga „gîfiiți și speriați după modelele consacrate din afară”. Aici se găsește și cea mai probantă motivare a intoleranței lui Zarifopol față de unele opere ale trecutului, care erau și modelele cele mai frecventate. Din dorința de a descuraja pe imitatori, criticul vizează însăși sursa lor, repede ajungînd să compromită opere de valoare unanim acceptată, din literatura lumii, și să le contraponă creațiile autorilor naționali, pe care în mod voit îi supraestimează.

Îi displace îndeosebi clasicismul. În primul rînd, iconoclastul, nu poate admite că soarele nu are pete, nu crede în perfecțiunea operelor clasice, scrise în conformitate cu prescripțiile cîtorva teoreticieni : „Acești vrednici jandarmi literari au alcătuit cu grijă și ne-strămîntată credință canoanele clasicismului”. În consecință, stilul clasic e „un stil drept, linear, uscat, de o nemiloasă și istovitoare claritate, aspru și cenușiu ; un stil numai din concepte scurse de tot sucul impresiilor și strict legat în definiții și explicații”. (*Stilul clasic* în vol. *Despre stil. Note și exemple*, 1929). Celebritățile trecute nu-l impresionează : corurile lui Sofocle sînt plictisitoare, tragediile lui Racine și tiradele lui Corneille sînt indigeste pentru cititorul modern, portretele lui La Bruyere sînt „pline de nume grecești fără noimă și de aluzii obscure”. Wilhelm Meister — „o grozăvie supremă” ; Renan e „seminaristul erudit și dușman literaturii”, Guyau are o gîndire ca o „gelatină trandafirie”, Voltaire e „neastîmpăratul grafo-man”, Goethe e „impecabilul poseur” etc. Nicî față de romantici nu are păreri bune : Hugo e prea ostentativ umanitarist, Lamartine e stufoș, George Sand are o literatură violent sentimentală, Maupassant e „un pesimist patologic”. Balzac, Stendhal și chiar Flaubert (pe care îl prețuiește) sînt „proaste modele pentru plîpînde literari începătoare, care n-au scăpat de slăbiciunea imitației naive”. Toți „provoacă și întregesc diletantismul”.

Trebuie spus că la aceste păreri concurează și plăcerea lui Zarifopol de a sfida gustul public, de a opera cu criterii strict personale, concurează și opinia potrivit căreia operele se degradează o dată cu trecerea timpului. „Timpul omoară orice creație intelectuală, în total sau în parte. Veșnica tinerețe a eternelor modele este o frază ineptă, ieșită din minți strîmte și lenese”. (*Clasicii*, în vol. *Din registrul ideilor gingașe*, 1926). Paradoxalul Zarifopol nu stăruie mult în afirmarea ideii de perisabilitate a creației. Nu mai revine cu aserțiuni similare, în schimb îl apără pe Caragiale cînd unii au proorocit că opera marelui dramaturg se va învechi. Inseși preferințele criticului între scriitorii trecutului mai îndepărtat sau mai apropiat vorbesc de o atare inconsecvență. De pildă, îl apreciază pe clasicul Mo-

liere, îi plac moralistii francezi, cu precădere Montaigne și La Rochefoucauld, îl admiră fără rezerve pe Anatole France, pe Tolstoi și pe Dostoievski („e enorm”), în parte pe Proust etc.

Repetăm, împotriva, aparent răutăcioasă, față de glorie și capodopere nu provine numai din virusul contrarierii, numai din ambiția de a-și întrona convingerile proprii, ci mai cu seamă din dorința de a estompa luminile care atrag pe imitatorii vrăjiți și nepuțințioși. Căci cum s-ar putea interpreta altfel laudele atît de exigentului critic aduse scriitorilor autohtoni, care au pus bazele literaturii noastre ? Evident, și prin valoarea lor, dar imboldul superior al acestei poziții trebuie căutat în tendința patriotică de *evaluare a potențelor artistice românești*. De altfel, o propoziție a lui Zarifopol e edificatoare : „Datoria unui critic român este aceea de a proclama superioritate unor artiști și opere literare românești”. (*Artiști și idei literare române*, 1930, *Prefața*) Regretabil e că Zarifopol a scris puțin despre literatura noastră. A studiat și a trăit o vreme în Germania, iar cînd, întors în țară, își formase perspectiva necesară și intenționa să se ocupe mai mult de ea, s-a stins din viață. Oricum, atîta cît a scris, criticul a dat la iveală un pertinent cunoscător al literaturii române, cu intuiție sigură a valorilor, cu o înțelegere superioară a momentelor de evoluție artistică. Versurile din *Psaltirea* lui Dosoftei „n-au suferit, de atunci și pînă azi, nici o devaloare”, Beldiman și Budai-Deleanu au dat certificat de naștere „invecțivei în formă artistică” și au încetățenit, mai ales autorul *Țiganiadei*, „violenta de limbaj, superb familiară”. Asachi are „simț al vorbei vii”, Iancu Văcărescu reprezintă un stadiu avansat al poeziei noastre, Eliade s-a realizat în cîteva poezii care surprind prin nouatea lor etc. (v. art. *Poezia română în epoca lui Asachi și Eliade*, în vol. *Pentru arta literară*, vol. II, 1971) Alecsandri este „inventatorul stilului poetic nou” (s.a.) în literatura noastră.

Zarifopol observă cu justețe că punctul de rezistență al bardului, naturaletea poeziei lui „se datoresc, cum știu toți, faptului că înțina oară (...) el cută în poezia populară ajutorul trebuincios pentru înființarea unui stil literar liber de orice artificialitate pedantă”. După Alecsandri, afirmă criticul, momentul Eminescu, Creangă, Caragiale este esențial pentru literatura noastră. Eminescu e un poet excepțional, „care dă impresia unei uriașe inovații”, Creangă e un povestitor „de geniu”, iar Caragiale „este un artist înzestrat cu o capacitate excepțională de *observație* (s.n.)”. De bună seamă, cel mai mult și mai admirativ, dar nu euforic, a scris despre marea său prieten, Caragiale. Cu admirație se pronunță și despre cărțile unor contemporani : G. Ibrăileanu, G. Călinescu, Alexandru Philippide, Ion Vinea, Adrian Maniu etc.

Așadar, neconformistul Zarifopol e de fapt un *constructiv*, chiar atunci cînd, dintr-o „întristare de prea multă cultură” (G. Călinescu), își manifestă scepticismul față de perenitatea unor prestigioase creații. Marea dragoste pentru *adeverata artă*, repulsiu față de tot ceea ce o afectează, față de nenaturalețea, îndeosebi, — iată comanda-mentele majore ale spiritului lui Zarifopol.

C. TRANDAFIR

un memorialist uitat

Poate că niciunde n-ar fi mai justificată o încercare de a readuce în actualitate figura lui V. A. Urechia decît în paginile „Convorbirilor literare”, și aceasta nu numai pentru că aici s-a comis marea nedreptate care apasă asupra unuia dintre cei mai merituoși cărturari români din veacul trecut, dar și pentru că autorul *Legendelor române* a fost dacă nu un „convorbirist” de-a dreptul, în tot cazul un colaborator la revistă (cu studii istorice în anii 1888, 1889, 1892, 1901). Deși formația sa e de cu totul alt stil decît aceea a junimiștilor, iar istoria literară îi face grația de a aminti de el doar la capitolul adversarilor acestora, V. A. Urechia a fost un om străin de orice exclusivism, care a frecventat „Junimea” și s-a aflat cu Maiorescu în cele mai amicale relații, ajutîndu-l hotărîtor în carieră.

Istoria culturii secolului trecut îl revendică la multe din sectoarele

călinescu în iaşi

Examenul de doctorat al lui Călinescu s-a ținut în Aula Universității. Amfiteatrul era ocupat de profesori, studenți și studenți și de public din oraș, cu predominarea doamnelor și domnișoarelor, în ținută distinsă. În așteptarea fremătătoare, ușa centrală se deschide solemn și, la masa festivă, luă loc comisia examinatoare, din care făceau parte: Octav Botez, Ilie Minea și încă cineva, mi se pare, fiind prezidată

un doctorat celebru

de Orest Tafrali, în calitate sa de decan al facultății de Litere și Filozofie. În dreapta comisiei, Călinescu rămânea în picioare.

Regulamentul examenului de doctorat prevedea că depășirea unui anumit interval dintre publicarea tezei și susținerea ei orală îi anula calitatea din acest punct de vedere. Așa se explică faptul că monografia despre Eminescu nu mai era valabilă ca teză de doctorat pentru candidatul din fața noastră care, cu gesturi întempestive și dicțiunea-i caracteristică, marcându-și expunerea cu dese h-uri, în căutarea expresiei adecvate, își susținea degajat teza ad-hoc despre Avatariile țarașului Tlă. Comisia și asistența ascultau cu tot mai viu interes analiza operei eminesciene, cu privirile atârșate de figura celui care oficia și cu azuzul stăpinit de frazele rostogolite impetuoz și convingător.

După terminarea expunerii, subliniată cu aplauze entuziaste, au urmat discuții, observații și întrebări din partea comisiei. Primul a luat cuvântul Octav Botez, ca specialist în materie. După aprecierea elogioasă a lucrării, două au fost întrebările puse de examinator, rămase în memoria mea. Prima: „Dacă Eminescu n-ar fi scris Lu-

ceafărul și Scrisorile (voia să afle Octav Botez din gura candidatului) ar mai fi el pînă la literatură ceea ce este?” — „Orice poezie, orice rind scris de Eminescu poartă pecetea geniului său și acest lucru îmi creează convingerea că Eminescu ar fi rămas Lucașărușul poeziei românești, chiar dacă n-ar fi scris Lucașărușul și Scrisorile”, a răspuns fără ezitare Călinescu.

A doua întrebare: Octav Botez dorea să afle ce părere are domnul Călinescu despre o presupusă influență a lui Alfred de Musset asupra lui Eminescu, dat fiind că un exemplar din opera poetului francez s-ar fi găsit în biblioteca poetului nostru. Întrebarea i-a dat prilej candidatului să facă o pasionantă perorație bazată pe metoda sa de investigație, arătând că niciodată n-a tras concluzii din fapte exterioare, cum ar fi acela că o carte oarecare s-a găsit în bibliotecă sau că a fost menționată în inventarul bibliotecii. Putea s-o aibă și să n-o fi citit; putea s-o citească și să nu adere la conținutul ei; putea să adere și totuși să nu-i fertilizeze opera. Numai constatarea reală a influențelor, pe bază de analiză, e concludentă. „Nu! — a încheiat candidatul — Eminescu n-a fost influențat de Alfred de Musset”. Era concluzia categorică a candidatului, ce polemiza cu examinatorul.

Un incident penibil a fost provocat de președintele comisiei. Apreciind că studiul lui Călinescu e de valoare deosebită și că nu are de spus nimic în această privință, Tafrali își cerea permisiunea de a face totuși unele obiecții privitoare la forma redactării; nu destul de îngrijită, după părerea sa. Așa, de exemplu, cuvântul „urieșese” trebuia înlocuit cu „urias”, în conformitate cu spiritul limbii române... Stupoare generală! Atunci candidatul citi și restul comisiei, dimpreună cu asistența, incremeniseră într-o apăsătoare situație de jenă. Călinescu, el însuși surprins și neînfrăzând, din condescendență, să dea replica cuvenită, aștepta

dezlegarea sau tăierea nodului gordian. Capetele celor din comisie s-au apropiat unul de altul pentru sobor de taină și tot în șoaptă apoi i s-a comunicat ceva președintelui, după care acesta a dispus să se treacă la altă chestiune. Toți au respirat ușurați... Buclucașul cuvint „urieșese” era de fapt expresia proprie a lui Eminescu și făcea parte dintr-un citat reprodus de Călinescu în teza sa!

Cam în felul acesta a decurs examenul de doctorat al lui George Călinescu, la sfârșitul căruia după o scurtă deliberare, comisia, potrivit momentului de incununare a celebrului doctorat, — condus și dominat în realitate de candidat — a anunțat solemn rezultatul și calificativul obținut... „cum laudae”.

„jurnalul literar”

și „noua junime”

Pentru a scoate Iașul din „provincialism”, Călinescu își propusese câteva obiective, între care o societate literară și o revistă. O societate literară, dar ce nume să-i dea? Ca să se păstreze legătura cu glorioasa tradiție a Iașului, a găsit nimerit să i se spună „Noua Junime”. Am participat la prima ședință, și-a ținut la „Corso”, localul de elită, ce se afla pe locul din fața actualului palat al tineretului, la colțul străzii Lăpușneanu cu strada Carol (acum Bulevardul Republicii).

Călinescu a ținut să precizeze că „Noua Junime” se va conduce după același principiu ca și „Junimea” cea veche: „Intră cine vrea. rămână cine poate”. De aceea — a precizat inițiatorul — noi vom ține ședințele cu ușile deschise „să intre cine vrea!” Ușa localului, ce da de-a dreptul în stradă era deschisă simbolic, după dispoziția dată într-adians de profesor. Așa că... — a continuat Călinescu, arătând spre ușa deschisă, prin care strălucia o lumină plăcută — dacă cineva dintre dumneavoastră nu poate să mai rămână, e liber să se retragă, fiind liber să intre din nou dacă vrea”.

„Noua Junime” trebuia să aibă desigur și o revistă. Atunci s-a luat în discuție și apariția proiecta-

tei publicații „Jurnalul literar”, care a și apărut la scurt timp. S-a vorbit nu numai de conținutul și orientarea ei, ci și de formatul și aspectul estetic al revistei, care accentua criticul, va trebui să fie la nivelul celor mai prestigioase publicații occidentale.

Se gândise și la cercetări arhivistice și la investigații pe alte căi, pentru a scoate la lumină aspecte uitate sau necunoscute din trecutul ieșean. Învăța pe studenți și tehnica cercetării, ca de exemplu, alcătuirea, trierea și minuțioasă înțelegerea, sau explica, bunăoară, cum un simplu anunț dintr-un ziar te poate duce pe urmele unei descoperiri însemnate pentru istoria literară. Iată: „La sfârșitul lui decembrie 1889, printr-un anunț dintr-un ziar ieșean, Al. Xenopol reclama pierderea unui ciine, ce se răticise din cauza viforității și a gerului din acele zile. Ochiul ascuțit al criticului literar, spunea Călinescu, va trece peste faptul divers și va privi mai departe. Citind printre rânduri, el își va explica de ce la înmormintarea lui Creangă a fost atit de puțină lume. Frig, ger și polei! Cine să iasă din casă pe asemenea vreme? Din același motiv, cei mai mulți nici n-au avut cum să afle că povestitorul murise.

prelegeri

și seminarii

Călinescu intra în amfiteatru cu pași grăbiți și mergea la catedră fără să privească în stînga sa, la auditoriul care-l aștepta comentind. Dar pînă la catedră el și rostise prima frază de introducere la prelegerea ce avea să urmeze. Introducere e un fel de a spune, căci profesorul își continua, de fapt prelegerea anterioară, de unde o întrerupsese data trecutului.

Vorbind de Ion Minulescu, îl califica drept un „Mitică” liric, în sens caragialesc, susținind că romanțele sale reflectă sentimentalismul emfatic al „Miticilor” bucureșteni. Și cita:

„Eu știu c-aj să mă-nșeli chiar mine, / Dar fiindcă azi... etcetera. / Am să te iert. E vechi păcatul / Și nu ești prima vinovată”.

„Etcetera”-ul din versul al doilea, înlocuind emistihul cunoscut de toți, era premeditat și scotta buna dispoziție a ascultătorilor.

Despre dicțiunea caracteristică a lui Călinescu am mai amintit. Ea își păstra caracterul și cînd citea sau recita versuri. Reproducerea era complet lineară. Singurele marcaje erau anumite pauze, de obicei înainte de cuvîntul final.

Citind odată o poezie de Ion Barbu, a pus colectivului din bănci întrebarea: „Ei, spuneți ce ați înțeles? Ce vrea să spună poetul?” Întrebarea plutea amenințătoare, nimeni neînfrăzând s-o onoreze c-un răspuns cit de vag. A fost repetată de citeva ori, cu îndemnul de încurajare. Același rezultat. Atunci a trecut la altă tactică, adresîndu-se direct, pe nume sau indicîndu-i prin gesturi pe cei ce nu-i cunoștea: „Dumneata ai înțeles poezia?... dar dumneata?... dumneata... dumneata!” Muțenie generală. Apoi, cu privirea îndreptată spre mine: „Dumneata ce ai înțeles?” — „Eu n-am înțeles nimic, domnule profesor...” — „Foarte bine! Asta-i răspunsul!” a izbucnit profesorul. „Nici eu n-am înțeles poezia de la-nceput. E o poezie ermetică, o poezie cu cheie. I-am cerut-o autorului. Fiind în posesia cheii, poezia devine perfect inteligibilă. Dar asemenea poezii — cu cheie — nu sînt recomandabile. Adevărată poezie trebuie să comunice liber cu cititorul. Asta nu înseamnă că pledez pentru facilitate”.

Călinescu nu se limita numai la preocupările didactice și publicistice literare. El trăia intens, cu toată ființa și evenimentele politice ale zilei. Ne aflăm în pragul războiului. Eram și sub nefasta zodie a legionarismului. Revoltat, enervat, transfigurat aproape, intrînd odată în amfiteatru, în loc să abordeze probleme literare, ce de obicei, a explodat pe neașteptate: „Vă dați seama unde-am ajuns? Pe multe de prăpastie. Sintem împinși spre prăbușire totală, spre nebulie! Trebuie să ieșim din această apocaliptică situație!” Era o manifestare de mare curaj, în acea vreme de nemaipomenită teroare legionară, cînd pe neașteptate, se iveau în sălile de cursuri echipe cu diagonală peste cămașo verde și cu revolve la șold, cum ni s-a întimplat la o prelegere a lui Iorgu Iordan, pe care l-a somat să părăsească sala și universitatea pe motiv că e comunist.

D. Florea RARIȘTE

ei, în care el a dat contribuții fundamentale, constitutive. Entuziast și plin de inițiativă, el s-a deosebit de Maioreșcu și de Junimisti, partizani ai principiului că fondul trebuie să precedă și să justifice forma, prin aceea că se grăbea să dea formă instituțională multelor sale inițiativă. De aici, crearea de diferite forme culturale, în ale căror comitete și comisii el era prezent dacă nu chiar prezident activ sau de onoare.

O formă de manifestare predilectă a sa au fost conferințele, începînd cu cele de informare — exact în spiritul „prelecțiilor populare” junimiste — și terminînd cu multele comunicări savante, făcute în cadrul societăților inițiate chiar de el. Desigur că o bună parte din acestea pot fi considerate cu totul caduce, ele neavînd alt rost decît a trezi interesul opiniei publice pentru o anume problemă, azi fără importanță. Cititorul zilelor noastre nu ar putea fi decît mirat parcurgînd lunga listă a acestor manifestări printre care se numără titluri ca „O vorbă despre literatura desfrînată ce se încearcă a se introduce în societatea română”, sau, „Iubirea la diferite popoare”; (V. Al. Iordan Bibliografia scrierilor lui V. V. A. Urechia, Buc. 1942).

Din uriașa lui activitate au rămas puține lucruri, dar acestea de tot interes pentru toate domeniile în care el a făcut operă de pionierat. Și literatura îl revendică pe temeiul unui titlu de interes, deși chiar în limitele ei, V. A. Urechia a produs enorm, într-o varietate care ar părea absolut deconcertantă. Nu are cum să ne rețină atenția încercările sale de roman, nuvelă, teatru, cele mai multe localizări puțin fericite ale unor teme din literaturile străine, decît poate ca niște încercări rămase fără roade. Cu totul altceva sînt paginile sale de memorialistică și de reminiscențe istorice, adunate în mai multe volume și, la urmă, contopite într-o singură carte fără unitate și nefe-

ricit întitulată Legende române.

Numai o parte din textele sale de prozator ar trebui denumite astfel: sînt pagini probabil inspirate de modelul din O samă de cuvinte, de fapt niște fantezii, unele de circulație poate legendară, sau cărora autorul a vrut să le confere această calitate (Condeele lui Vodă), de pe vremea lui Mircea cel Bătrîn, Pietra arsă în care ni se explică geneza acestui munte, Nestor Urechia și sihastrul, legendă a întemeierii mănăstirii Secul, etc.).

Altele sînt anecdote populare sau povestiri „poporale”, aflîndu-se oarecum la jumătatea drumului între Legendele românilor de P. Ispirescu și anecdotele lui T. Speranția. Popa care știe carte, Ion istețul, Nea Sărăcilă etc.). Intr-un stil alert, care constituie una din constantele personalității artistice a acestui autor atît de fecund și de variat în producerea, el izbutește să nareze cu farmec și într-o limbă pe ale cărei registre le folosește cu siguranța pe care i-o dădea erudiția citeva excelente povești cu subiect popular u-neori și istoric.

Cu aceasta intrăm în sectorul cel mai realizat al operei de povestitor a lui V. A. Urechia. E vorba de fantezii așezate în cadru istoric sau narațiuni de fapte reale, pe care autorul le-a extras dintr-o cunoaștere profundă a trecutului, mai ales a curiozităților trecutului și anume a veacului fanariot, explorînd un material istoric printr-o muncă eroică de arhivă. Istoriograf doct al epocii, pe care a cercetat-o în patruzeci de volume, V. A. Urechia a fost atras de pitorescul ei, cu mult înainte de Caragiale însuși, poate constituînd pentru acesta un îndemn. Multe pagini din secțiunea Viața în trecut sînt așezate în epoca din jurul anului 1800, istoriografatul ocupîndu-se cu o serie întreagă de „daraveri” mai ales din justiția civilă: divorțuri, nunți scandaloase, recunoașteri de drepturi. Sînt niște tablouri extrem de vii

schitele sale istorice, cărora el le va da tot caracter memorialistic, căci Urechia a vrut să lase impresia că a ținut „calemul (cum se zicea pe atunci, sau, cum am spune noi acum: a fost doar secretarul) unei epoci. Vom aminti astfel nunta cucoanei Lucsandra Caramanloaica cu polcovnicul Iordache, mireasa avînd de trei ori vîrsta bărbatului, iar divanul fiind chemat să judece cererea de punere sub interdicție a femeii înaintată de frațele acesteia (Scandalul din 1800). Sau refuzul condamnatului la spînzurătoare Marin Tușcă de accepta grațierea sub forma unei căsătorii sub ștreang oferită de lipsita de grații Ralița Mărgean, femeie „spanchie și slută”. Sau nu mai puțin interesantul Scandal al Mitropolitului încheiat cu demisia obținută de Vodă Moruzi prin „ipopsif” adică prin santaj asupra prelatului. În sfîrșit, istoria tragică a Mamei Tărăboanța sedusă în tinerețe de un boier pe care l-a ajutat să fugă la Brașov de urgia Domniei și cu care a trăit mai mulți ani pînă cînd iubitul ei a putut să se întorcă din surghiun. Întrebată de povestitor cum îl chema pe boier, baba, rememorîndu-și istoria aceasta tristă, dar nu și numele seducătorului, exclamă cu resemnare filosofică: — „Numele lui?... îl știe morimintul de la Sf. Sava... Numele lui? Zi-i boier și pace!”

Scriitor cu o paletă divers colorată, capabilă să facă oricînd concurență stilului mai spontan al lui Ghica și mai elaborat al lui Caragiale, V. A. Urechia are în evocările sale o măsură pe care altminteri nu o vădește în activitatea lui generală. Arareori se lasă dus de sentimentalism și de tendința de a atribui unor oameni din trecut idealurile generației sale democratice și unioniste. De cele mai multe ori, V. A. Urechia narează doar cu bonomie și cu o indulgentă înțelegere pentru eroii săi adesea „rău viețuiești”. Autorul lui Cum era

odinioară se însărcinează să spulbere legenda după care „balcanismul” literar ar fi apanajul scriitorilor munteni (Filimon Ghica, Caragiale, Argezi, E. Barbu etc.). Atenă la vorbirea populară a orașelor și cunosător adinc al epocii fanariote, acest pretins descendent al primului mare cronicar moldovean, este unul dintre cei mai străluciți evocatori ai întimplărilor din trecutul urbei lui Bucur, pe care le-a înviat deopotrivă prin talentul literatului și prin marea știință a istoricului: Prima baie în București, Primul „Haine-vechi” din București, Prima berărie în București, Acum 74 de ani, etc. dar mai ales Jupin Vintură-Vești din care vom da începutul pentru ca cititorul să-și poată face o idee despre posibilitățile artistice atît de felurite ale acestui fermecător povestitor:

„O frumusețe de peșchir de in în patru țipe pe spețează deasă, împuiat la capete cu țarțamuri în bilburii și înforțit cu arnicuri în fețe vii, atrînd de un cot de lemn ce înaintează din părețele casei d'asupra Podului Mogoșoaiei, mai sus de ușa prăvăliei lui Jupin Vintură-Vești, stătoarea de bărbieri.

„Dar mi-te prăvălia?”

„Ia vedeți cum dă ocol nesfirșit de-a lungul celor trei păreți ai camerei, lavife așternute cu velințe vîrgate. Colo la colț este soba cu căldarea în care clocotește zgomotos leșia. Pe pripicului sobei se tolanește un cotoi mare alb”.

Dar, asemenea descrieri insistente sînt totuși rare în cadrul operei prozatorului nostru. Îndeobște Urechia „nu lungeste vorba ca drumul lenesului” cum afirmă el o dată. Spre regretul cititorului însă, și spre paguba artei sale, căci dotarea sa e evidentă în această privință,

iar arta divagației o probase strălucit înainte de el Ion Ghica, și e aceea a tuturor evocatorilor. Marca lui forță e viciunea și autenticul dialogului, a vorbirii care dublează sau înlocuiește pur și simplu stilul narațiunii. L-am asemăna încă o dată cu autorul lui Kir Ianulea, dacă inițiativile lui Urechia nu le-ar preceda pe cele ale lui Caragiale cu vreo două decenii, iar paralelă nu se poate stabili între un autor universal admirat și altul de care nu mai știe nimeni aproape nimic.

În sfîrșit nu trebuie uitate amintirile sale propriu zise, toate legate de împrejurări sau personalități importante ale trecutului mai recent (Cum am făcut cunoștință cu M. Kogălniceanu, Șuba lui V. Alecsandri, Piteștenii tunși (o întimplare din viața lui C. A. Rosetti), Blagopolușnie (episod din timpul domniei lui Mihailache Sturdza). La acestea s-ar putea adăuga seria Din tainele vieții și Amintiri contemporane, pagini de un interes cel puțin documentar excepțional, dar rămase îngropate în zărele Apărării Naționale și Secolul XX în multe numere din anii 1900 și 1901.

Am dat numai unele indicații asupra operei memorialistice a lui V. A. Urechia, autor pomenit doar cu ironie de generațiile mai recente care nu-i cunosc de fapt realizările. Să amintim că ultima editare a Legendele sale datează din 1904, cu excepția unor culegeri cu totul restrinse și inconcludente în 1911, 1919, 1935. O antologie a paginilor sale memorialistice, în felurile lor înfățișări, dar în condițiile unei ediții inteligente ar constitui o adevărată revelație.

Alexandru GEORGE

drumul ca o șuviță de singe

Bărbatul ieși din cameră trînd ușa. Traversă holul și se opri în fața ușii de la ieșire. Învîrti cheia în broască și trase de mîner: ușa nu se deschise. Bărbatul înjură. Mai răsuci o dată cheia și ușa se deschise aproape singură. Afară aerul era umed. Becurile de neon luminau slab, palide, și strada era goală și nemișcată de parcă toate casele nu ar fi fost decît niște decoruri de carton părăsite după filmare. Ieși pe poartă, nu-și luase pardesiul și în aer mai plutea umezeală de la ploaia din ajun.

Merse pe lingă garduri pe trotuar. Din copaci, la adierile vîntului se scuturau picături de ploaie. Bărbatul se șterse pe gît cu o senzație de enervare de apă care i se strecură de-a lungul șirii spinării. Coborî în mijlocul străzii ca să nu mai meargă pe sub copaci. Încotro se duce? Aiurea. Se duce. Nici măcar nu a luat la el niște bani ca să intre undeva să bea un coniac sau o bere. Mai degrabă un coniac, asta ca să se mai liniștească. Pe urmă nu ar fi avut decît să se întoarcă acasă, să se dezbrace și să se culce în pat cu spatele la Irina și să mai prindă cîteva ceasuri de somn pînă la ora cînd trebuie să se ducă la servici. Dar Irina nu-i va spune nici un cuvînt, absolut nici un cuvînt. Pentru că numai ea a fost de vină, știa bine că pe el îl enervează orice petreceri în comun și cu atît mai mult petreceri în familie, vulgare, care se lasă cu cîntec chiar dacă vine distinsul profesor universitar Pădureanu, gloria familiei, să-l ia dracu cu tot cu gloria lui și cu bancurile lui porcoase pe care le spune numai atunci cînd sînt femeii de față și mai ales cînd de față este Irina. „Vai ce unchi drăguț ai, spiritual, de unde știe atîtea bancuri nostime?” Unchiul de pe mamă. Și cine te-a pus Irina să-mi spui și asta, nu-mi ajungea că, cînd te vedeam cum rîzi, cu trîlurile tale sublime, cristaline! pe care eu speram cîndva că mi le dăruiești numai mie și asta numai atunci cînd ești grozav de fericit, și în seara asta împăștiindu-le vulgar printre hohotele unor oameni beți. Și unchi-meu întăritat de risul tuturor și mai ales de al tău făcu un gest larg cu mîna răsturnînd paharele cu vin din fața lui. Se ridică în picioare voluminos, cu capul lui uriaș și cu partea bombată de deasupra frunții de taur răsăsată fără păr, dcar cu cicatricea aceea oribilă făcută de o schijă în timpul războiului. Se clătina sprînjindu-se de scaun ca să nu cadă. „Ce, în familie să nu fim sinceri? Să o ia naiba de poleială și de prejudecată. Parcă nu avem minori printre noi, deci nu corupem pe nimeni. Aici numai rupem... hi! nu-i așa? hi! hi! Să vă spun una și mai și...”

Tu fi dădu drumul. Hohote de ris, tu te amesteci cu ei, cu risul tău subtil, condescendentă de formă, înțelegătoare, așa se întîmplă doar în familie, m-ai privit ca și cum mi-ai fi spus: nu-i nimic Dinu, nu-i nimic. Nu-ți fă grijă, numai în familie rid la bancuri din astea. „Știi că în lume mă fac că nu aud, măcar între noi să ne distrăm, pentru că în altă parte stau toți să te analizeze și să te judece, și dacă ești femeie să te categorisească imediat drept stricată.”

M-am uitat la tine și mi-a venit așa deodată greață și am ieșit afară convins că o să vărs tot din mine, și inima, tot. Am stat afară la aer și am fumat o țigară pînă mi-a trecut. Și maică-mea: ție rău, poate ai mîncat ceva care nu ți-a priit. Nu. Nu mi-e rău, am ieșit să fumez o țigară. Țigară? Puteai să o fumezi aici. Nu. Aici miroase a mîncare.

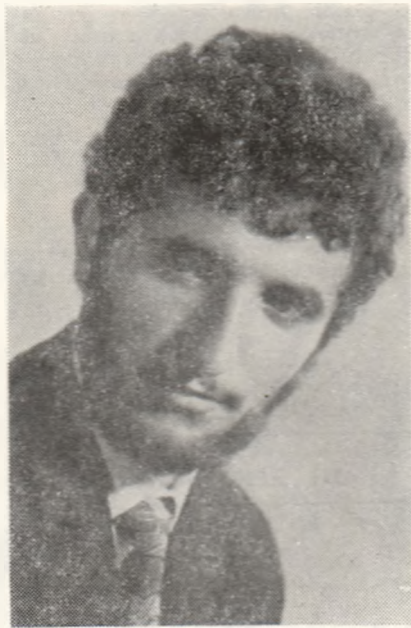
Nu m-a mai întrebat nimic, liniștită că mă simt bine, deși răspunsul meu era fără nici o noimă, însă era și ea amețită și o interesa mai mult formal în clipa aceea cînd mă simt bine, sau nu, sau se teme că nu cumva să mă simt într-adevăr rău și să le stric petrecerea. Numai că eu mă simțeam bine, am și zîmbit la urmă ca ea să se convingă într-adevăr că n-am nimic. Și după ce m-ai dus la petrecere, știind că urăsc treburile de felul ăsta, cînd toți beau și nimeni nu mai ascultă ce spune vecinul, fiecare are de spus cîte ceva, se iscă o gâlăgie cînd nu se mai înțelege nimic pentru că pe la ora două să o steargă toți acasă (a doua zi se duc în treaba lor) și să adoarmă fericiți că s-au distrat minunat.

Iar la întoarcere după ce ne-am scos pardesiile chiorîți de lumina becului din cameră, cu ochii injectați, eu m-am dus în baie și tu te-ai dezbrăcat și ai făcut patul, te-ai culcat cu lumina aprinsă în așteptarea mea. Eu m-am întors din baie. Cu părul despletit pe pernă erai sublimă, ca atunci, în primele zile de căsătorie cînd eu nu luasem încă vacanța și mă întorceam tirziu de la o ședință și te găseam culcată în pat, sub

plapumă. Eră fierbinte și, lipit de tine, simțeam cum mă pătrundeam de pace. În seara asta te-am descoperit cu lumina aceea în ochi. Rămăsesem iarăși noi. Numai noi. Ceasurile de dinainte, risul unchiului, paharele de vin... Numai noi adevărați. Fără nici o altă alternativă. Îți vorbeam. Mă ascultai, îți plăcea să trăiești toate clipele mele, să trăiești fiecare celulă din viața mea și eu dintr-ata.

La douăzeci și unu de ani, Irina, ce viitor pot schimba. La douăzeci și unu de ani? Pe mine. Ca să pot schimba un viitor. Ce trecut am omorît? Niciunul. Abia l-am înviat, și pe cel bun și pe cel rău ca să-l pot cunoaște. Ca atunci cînd am să-l omor să am grijă ca nu cumva să-l omor pe cel bun.

Te-ai mai certat cu cineva? Presimt că iar ai dat de bucluc. Am

VAL CONDURACHE

dat. Cu cine? Cu asistentul care răspunde de A.S. pe facultate. Ade-vărul nu era numai acela pe care îl vroia el. Și? Și nimic. A trebuit să-mi dea dreptate, deși pe chestia asta n-o să mă înghită multă vreme. Dar asta înseamnă că nu-i cinstit...

E cinstit, dar e om. Dacă nu ar fi om, ar fi robot. Desigur, un robot nu ar greși niciodată numele dreptății numai că nu cu un robot poți construi comunismul...

Mă sărutai. Te lipeai mai tare de mine. Tu ești un om drept, îmi spuneai, ce bine ar fi dacă toți oamenii ar fi ca tine...

Ar fi plictisitor. Nu ar mai exista contradicții, și fără contradicții... ai învățat filozofie?...

De ce nu scrii toate astea? Încă nu pot, bucuriile astea sînt cel mai greu de scris. Pentru ele îți trebuie multă sinceritate. Mai ales față de tine. Multă adevăr.

Mă stringeai în brațe. Fierbinte. Se poate, șoptea exaltată. Se poate. Însămîntează adevărul tău în mine. Fă-mi un copil...

Încă nu ne-am iubit în altă parte decît în camera asta dar am impresia că nu am putea, că am comite un sacrilegiu, pentru că numai aici putem face, ca un ritual sfînt care nu se oficiază decît într-un singur loc...

Și în seara asta trupul tău mă aștepta dezbrăcat sub plapuma cu atlas albastru deschis, mătăsoș, foșnitor. M-am oprit în prag. Mi-ai zîmbit iarăși straniu. Straniu, nu? Așa zîmbești înainte de a ne iubi. M-am apropiat de pat, nu știu de ce, în loc să sting lumina și tu m-ai privit și ai spus: „Vai, ce unchi drăguț ai, spiritual, de unde știe atîtea bancuri nostime?”

Te-am lovit peste față. Chipul tău a căpătat mai întii o expresie de nedumerire desăvîrșită. Cu ochii mari deschiși și cu zîmbetul oprit pe buzele care se depărtau într-un spasm de surpriză în loc de strigăt. Te-am lovit iar, obrazul tău a început să se schimonosească din ce în ce mai tare dar rămăsesse pe el expresia aceea de nedumerire. Și iar te-am lovit și iar, orbește, tu nu scoteai nici un sunet, din ochi nu-ți picura nici o lacrimă, nu se vedea pe tine nici o suferință și asta mă scotea din minți și dădeam sperid că voi vedea în sfîrșit suferința, sau cel puțin durerea cum te pătrunde fără voia ta.

Atunci am plecat... Bărbatul își aprinse o țigară. Fumase mult la petrecere. Aruncă țigara. Se uită la ceas, era trei și zece de acum, probabil nu va mai apuca să se culce în noaptea asta. Frigul îi intrase pe sub haină. Se strînsese, zgribulit și arăta din cauza asta mic și slab, ori flămînd, de

parcă nu ar fi mîncat nimic de cîteva zile.

Își scoase iar o țigară și o aprinse. Usturimea de pe limbă nu-i trecuse. Avea un gust amar în gură, își simțea gîtul uscat și cerul gurii cleios. Aruncă țigara după cîteva fumuri. Luă pachetul și îl rupse în bucăți. Din vale un taxi trecu încercat pe lingă el. De unde naiba vin?

Probabil de la o petrecere... Și pentru ce ai vrut Irina să mergem la părinții mei? Ca să demonstrez ce? Că tu, soția mea, ai fost aceea care ai pus capăt după aproape un an de zile conflictului dintre mine și ei, adică orgoliul tău de femeie de a face ordine în locuri și treburi peste tot pe unde trece, caritabilă și împăciuitoasă. Matură. Tu, care ai înțeles că părinții nu pot dori decît binele copiilor și că ei le sînt cei mai apropiați și cu care în orice ocazie, oricît de strimtoși ar fi... Ei bine, uite, eu binele cu forța nu-l vreau, dacă, bineînțeles, asta se cheamă bine, și nici dragoste...

Ne-am adunat în vîzul întregii familii pentru că familia să fie în sfîrșit mulțumită că lucrurile au fost puse la punct, în cadrul festiv, să nu se mai poată birfi din urmă pe seama noastră. De ziua tatei, pentru că eu să fiu silit să nu fiu acru și nehotărît, totul să arate exact cum ar trebui să fie de fapt.

Ești fericit? A fost precum ai vrut și am încercat să mă prezint așa cum n-am făcut-o niciodată. Și unchi-meu să ne întrebe: ei, cum e, porumbeilor, e dulce miera? mai ales cînd o bei din fîntină! și a făcut cu ochiul către mine. Știi de ce se iau bărbatul și femeia?

Nu. Nu știu banul, pentru că de ce se iau bărbatul și femeia știe tot prostul, sau, în cel mai rău caz crede că știe. Unchiul continuă banul, eu însă nu-l mai aud și deodată risul a-ha-ha! hă-ha-ha!...

Am fost împreună acolo ca să ne recunoaștem vina sau chiar dacă nu, să ne cerem iertare, de moment ce ei, oameni în vîrstă și-au călcat pe inimă și au făcut primul pas invitîndu-ne la ziua tatei.

Eu însă nu pot uita glasul cu care tata mi-a spus că și cum nu ar fi fost tatăl ci dumnezeul meu și eu supusul lui printre alți o mie. Nu! Categorie nu. Nu avem nici eu, nici mama, ea e aici, poate să recunoască lucrul ăsta, nimic contra fetei. E drăguță, e de familie bună...

Și dacă nu era? Aa? s-a întimplat să fie, dar dacă nu era? Și tata s-a făcut că nu aude și a continuat împerturbabil cu același despotism în glas: după ce v-a terminat studiile nu am nimic împotriva...

Și eu făcîndu-mă că nu aud: dar dacă nu era din familie de intelectuali? Atunci am fi vorbit cu

totul altfel... m-a luat el în seamă. Adică? Adică ție-ăș fi interzis. Nu puteam să te las să te bagi în cine știe ce mediu. Zău? Și cine îți dădea dreptul ăsta?

Cum adică drept? și-a ieșit din minți. Trebuie să știi că atîta timp cît depinzi financiar... Financiar? am răcnit. Financiar?

Am arătat-o cu degetul pe mama. Ai auzit mamă? Financiar. Datoria financiară a fiului către părinte... Da, a zis ea neutră. Am ieșit trînd ușa și pentru prima oară l-am înjurat pe taică-miu în gînd. El a deschis ușa și m-a strigat din urmă că am să-mi dau seama ce înseamnă asta atunci cînd n-o să am ce mîncă. Să intru în servici. Și să văd atunci cum se face Universitatea la fără frecvență, de la el nu mai pup un leu. Și știi cum ne-am dus amîndoi singuri la starea civilă și te țineam stîns de mîna și simțeam amîndoi că nu se poate decît așa. Tu n-ai vrut să chemi nici părinții tăi ca să fim numai amîndoi, mai solidari și într-adevăr fără nici un sprîjin și să pornim de la nimic ca să ne bucurăm de fiecare pas înainte și mi-ai spus că nu vrei să simți în clipele acelea pe părinții tăi în spate pentru că tu însăși să-mi sprîjini pe mine și eu să-mi las greutatea pe tine, fără ca tu să te iași pe altcineva. Ai spus tot timpul cînd femeia aceea ne citea: da! Da, da!

Curios a fost. Acasă la noi, așa mi-ai spus și a sunat atît de nou, acasă la noi. Te-am trecut pragul în brațe. Cînd am intrat în cameră te-am lăsat jos. Te-ai uitat lung la mine. Cumva altfel, ca niciodată. Ți-ai scos singură rochia. Lumina de vară intra gravă prin perdele poleindu-te pe umerii goi de parcă erai o statuie de neatin, prea nobilă ca să-o profanezi cu atingerea unei mîini. M-ai privit în ochi și mi-ai spus cu o voce mult mai joasă ca de obicei, gîlgîită, ca de femeie, pornind din adîncul gîtului: mi-e teamă...

Și acum: „Vai ce unchi drăguț ai, ce spiritual, de unde știe atîtea bancuri nostime?”

Dinu se dezmetici. Ajunsesse fără să știe în fața palatului și ceasul cînta Hora Unirii. Apoi bătut de cinci ori. Dinu își coborî gulerul de la haină și începu să se grăbească înapoi spre casă. De la Universitate începu să alege. Își deschise nodul de la cravată. O inexplicabilă nervozitate amestecată cu teamă îl cuprinsese. O moșgîldeață era întinsă jos, o femeie, pentru că de departe se vedeau picioarele albe sub fusta ridicată. Dinu crezu o clipă că se pierde tot în jur și nu mai văzu nimic, alergă așa cum ai alerga noaptea într-o pădure deasă de-a dreptul printre copaci și se trezi lingă trupul căzut al femeii.

Era o bătrînă. Poate căzuze și, în cădere... O întoarse cu fața în sus. Din tîmplă pînă sub bărbie, amestecat cu păr, o șuviță de singe aproape încheag, lipicios, roșu închis, ca și cum ai amesteca singe cu pămînt laolaltă pe obrazul unui om...

Și brusc, imaginea Irinei, dacă ar fi plecat ea în locul lui pe străzi... dacă a plecat? Capul femeii se bălăbăni o clipă răsturnîndu-se pe o parte ascunzînd aleele încheag aproape, cine ar vedea-o așa ar crede că o femeie s-a îmbătat și a căzut adormind pur și simplu în drum.

Dinu se bălăbăni și alergă iar spre casă năucit, făcu colțul străzii și ajunse gîndindu-se la poartă. O deschise și o trînti într-o parte fără să mai aibă grijă s-o închidă la loc și dădu să năvălească pe ușa cînd văzu în cadrul ușii o pată albă nemișcată și se opri. Irina stătea desculță, cu cămașa de noapte pînă la genunchi, lipită de tocul ușii, îngheșuită în el, tremurînd abia perceptibil și cînd el fu la un pas, ea întinse mîinile spre el ca și cum el ar fi încă tare departe și gestul ei ar fi fost ca o chemare, pe obraji lacrimile i se uscară și rămăseseră ca două aripi de libelulă sub ochi, străvezi. Dinu o luă în brațe. Prin cămașa subțire trupul ei pătrundea pînă la palmele lui rece ca sticla unui geam înghețat. Dinu închise ușa și Irina abia acum atingîndu-se de căldura corpului lui încălzit de alergare începu să tremure din tot trupul. Dinu se descălță din mers, deși nu se dezmeticise încă bine și se întinse sub plapumă îmbrăcat. Irina se strîns în scobitura pe care o făceau picioarele lui îndoite din genunchi și pieptul curbat înspre spate. Dinu... șopti, am crezut că nu te mai întorci.

El încercă să o încălzească și spuse obsedat: trebuie să dăm telefon la miliție, în alee era o femeie moartă... după ce te încălzești am să dau telefon la miliție, în alee era o femeie moartă, o bătrînă, cred că a căzut acolo...

Irina se întinse lipită de el și începu să-i sărute fața. Am crezut că nu te mai întorci, doamne... Dinu o lăsă să se liniștească gîndindu-se tot timpul că trebuie să dea cît mai repede telefon la miliție, simțîndu-se vinovat ca și cum femeia aceea a murit pentru că în noaptea asta el a plecat de acasă și deduse în zorii acelei zile că vina nu este ce numim noi de obicei, și o urmare a unei nedreptăți, ci drumul ca o șuviță de singe, care între timp se încheagă înainte de a ajunge, de la dreptate pînă la adevăr. Și ele nu se confundă întotdeauna.

Cînd îmi durez

În clipele cînd îmi durez
La țărîm liniștii, din imnuri crez
Sunt dirijorul marii degajări
Orchestra mea plutește peste mări
Și la auzul ei ies și delfinii
În baia de azururi a luminii
Sărînd de bucurii ca la o veste
Din unde verzi pe albul de pe creste.

Pătrunde-n suflet muzica în valuri,
Stau spectatori nemișcați în staluri
Și-n rezervoare cerești - izvoarele visului,
Dînd tîrie stejarului, frăgezime caisului,
Inteligenței - vervă de pocaluri,
Stăpînire de sine, exuberanță pură,
lubirii - chemare lucidă și obscură,
Pămîntul să întrecă lumina Paradisului.

Răsar pe boltă sateliți atenți
Vîntul s-a-necat în mare
Și stelele lucesc ca niște cenți
Uitați de mult în negre buzunare.

Brizele adie-n munți,
Comori scilpesc în somnuri subterane
Și brazii veșnici, un minut cărunți
Respiră muți arome de oceane.

Ce liniștită inima îmi bate
De dincolo de zări acuma toate
În gînduri s-au întors și n-au apus
O dragoste imensă ce biruie surpări
Pod înalt unind nevănuite mări
Solid ca un trapez cu baza mică sus.

Orașe-s moarte-n ghețuri de deșert...
La ora veșniciei și un sfert
Profund tumultul vremii mă inundă
Neprețuită fiece secundă
Crescînd peste tiparu-n veac granitic
Asemeni unui personajiu mitic
Cu mîntea strălucind în stea polară
Și revărsată inima șuvoi
Înaltă sufletul ca fluviu-n ploi,
De puritate - ploi de primăvară.

Florin Mihai PETRESCU

Sălășluește pe gura ta urma sărutului

Sălășluește pe gura ta urma sărutului. Păsări trec albe luindu-ți gîndurile. Vuietul apelor mari se amestecă cu vuietul stelelor.

Arse buzele tale ca după beție. Murmur de taină carnea, binecuvîntînd trecerea.

Păsări se-ndreaptă spre nord intînd timpul de dragoste. Vaier sunt eu. Cînt aiurit. Orb de iubire. Pașii se sting. Pietrele tac. Oră adîncă. Păsări de sud peste cer. Pe sub cer către-mplinire.

O, tu, care miez de-ntrupare nu vei primi, singele tău șarpe spre moarte tînguitor. Sălășluește pe gura ta urma sărutului, șipătul stins...

Te scoală și-mi cîntă pe zare

pe o idee din Giuseppe Ungaretti

Te scoală și-mi cîntă pe zare, cit vîntul nu-mi smulge privirea, cit armele mele sunt gata și flăcări în carne se zbat.

Tăcerea de-ți place, el, vîntul ca un bărbat te-o răpune, culcîndu-se-alături de tine, cu cele de taină-n sărut.

Și visul adînc te-o cuprinde iar carnea-ți va fi de tîmie și flăcări ușoare te-or arde și fără de clopote, vremea.

Nemîngîiatul sunt eu! Femeie, frumoasă măsură,

te scoală și-mi cîntă pe zare cit vîntul nu-mi smulge privirea...

Înserare, pasăre sfîntă și rece

Inserare, pasăre sfîntă și rece, te aduni peste mine. Aripile tale pleoape. Plîsul tău, fulger fără de șoaptă. Ochii din cer coborînd.

Tăcut e muntele la fereastră, ca un urs imens. Departe marea oraș, fluviul îmbrățișîndu-l. Tîrm rece. Sufletul ei de acolo plecînd.

Inserare, pasăre rece și sfîntă. Chipuri de demult împrejur-mi: minunatele femei chemîndu-mă, brațele mele necuprînzîndu-le...

Spre ziuă, duhul tău singur mă va străjui. Somnul meu lungă trecere și stelele stingîndu-se una cite una...

Rătăcitoarele suflete ale îndrăgostiților duși

Rătăcitoarele suflete ale îndrăgostiților duși, ca niște corăbii sparte de vînturi amare, mă inconjoară. Iată amețeața timpului din nou cuprînzîndu-mă.

Pe tîrm trebuia să rămîn! Mari valuri amenințătoare și iată pasărea furtunii anunțîndu-mă. Trupul meu spre tine inchinîndu-se.

Nevăzutele chipuri ale celor plecați cu sărutul neterminat stau alături, într-o horă de aer. Poate ar trebui să danseze. Dar nu.

O, cum aș vrea pe tîrm, în grădina duhului tău duhul meu să se înalțe. Apoi furiile să cadă-n adîncuri și eu purificat să liniștesc nevăzutele chipuri...

La timpul florilor ochii ți se înmiresmează

La timpul florilor ochii ți se înmiresmează, carnea se face străvezie. Păsări de dor din pietre răsar melodiîndu-se foarte, iar eu prin nordice cimpii ellysee.

Binecuvîntată fi! Cîntecele tale triste plutesc înspre suduri, aleargă spre marea îngîndurată apele argîntîndu-i, corăbii îmbătînd către dulci alizee.

La timpul florilor! Întoarce-ți chipul spre nordul meu. În somn aștept ploaia pletelor tale și îmugurirea. Aștept frăgezimea aerului.

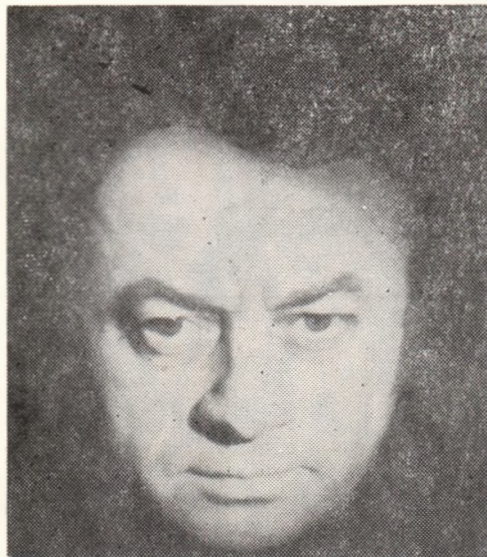
O, năruite-te frumos! Dans trist peste iarba trupului meu. Întră-mi în adormitele patemi. Iată zodia Vărsătorului se înclină...

singele va lumina, de cele vechi lepădîndu-se. Doar pentru tine semințele arderii.

Masa noastră va fi simplă. Acolo, la izvoarele limpezi, în fiecare zi ne vom opri și iedul de jertfă peste cărbuni, vigoare dîndu-ne spre purificare.

Și de fiecare dată lupta va fi inegală: eu, învinsul ingenunchînd și porțile tale închizîndu-se frumos necuprînzîndu-mă în suptul sărut.

O, norocul acestei tristeți! Înfrînt luptătorul agonizează pe scut. Iată un singur copac în pustiu pe care va trebui să-l rodești...

RADU CÂRNECI

Cît mă ajută norocul acestei tristeți

Cît mă ajută norocul acestei tristeți voi arde pentru tine. Ca un șarpe lung

Drumul în jurul mesei continua. Scaunul cu trei picioare i se părea un lucru foarte stabil și acest fapt avea o influență stenică asupra lui. „Singura mea fericire Vic, ar fi ca Em al nostru să ajungă sus, sus de tot. Și să fie un bărbat, un bărbat adevărat, și viril, femeilor nu le scapă niciodată acest amănunt”. „Em va ajunge sus!”, răspuse el. Așa vruse Elva, studenta Elva Codru, studenta distinsă de care se îndrăgostise cîndva; Elva, soția lui.

N. V. TURCU

— Vom avea grijă, Elva. Tu te vei ocupa de educația lui aici, în familie, eu de cealaltă pentru societate. Vom avea un copil complet: instruit, educat și mereu nemulțumit de el însuși.

Noaptea trecuse de jumătate. Prin ușa deschisă văzu cum afară întunericul sta prăbușit peste oraș. Se opri în

ritm al familiei sale, numai al familiei sale. Em nu trebuia să se abată de la acest ritm. Em trebuia să fie ritmul însuși. Mașina trebuia să funcționeze ireproșabil. Em nu era primul din clasă, dar, oricum, era printre primii. Pe urmă, ei reușiseră să agonisească tot ce-și doriseră, deși în sufletul lor dăinuia reproșul că ar fi putut mai mult, că meritau mai mult. Schimbaseră în două rînduri mobila deoarece se trecuse brusc de la stilul drept la rococo sau la cel popular. Ei cumpărară rococo, deși îi costase de două sau trei ori mai mult decît dacă și-ar fi mobilat casa în oricare alt stil. Fusese dorința Elvei. Planurile lor se îmulțeau, se realizau, nu se aminau. Cînd această euforie reificată îi părăsea se simțeau copleșiți. Nostalgia îi cuprîndea ca o apă. Și ea creștea cu cît ei se întorceau mai adînc în timp. Și se mirau că timpul nu păstrase decît niște fleacuri. Niște nimicuri de demult. Cînd erau împreună fugeau rușinați de această întoarcere în timp. Cînd rămînea singură, însă, Elva căuta, jucîndu-se cu lucrurile, din casă, fără să-și dea prea bine seama ce face, un loc și un timp de demult. Înainte de a avea copilul se juca în fiecare zi cu lucrurile din casă.

— Cînd vom avea un copil n-o să-ți mai ardă de joacă, îi spuse el într-o zi

— Ba da, ba da! răspuse ea. Mă voi juca numai cu el.

noaptea trecuse de jumătate

fragment de roman

— Crezi? Copilul nu înseamnă joacă, înseamnă grijă.

Vorbele lui o intrîstă. La teama pe care o avea la gîndul că va muri cînd va naște, se adăuga acum amenințarea lui. Hotărî că nu va avea copil, dacă asta înseamnă umbră în viața ei.

— Mi-e teamă, Vic, spuse într-o zi, dînd glas gîndului care pusese stăpînire pe ea.

— Nu vîd de ce ți-ar fi teamă, spuse el.

— Nu știu. Mă cuprinde un fel de neliniște cînd mă gîndesc... Mie frică să nu mor.

— Am înțeles însă că doreai un copil!...

— Da, dar vezi tu...

— Ai vrut mașină și casă și toate kolegele tale au mașină și casă... Iar acum... Ce dracu o să facem noi doi cu toate chestiile astea pe care le-am îngrămădit în jurul nostru?

— În jurul meu ești tu, Vic!

— Mereu îmi spui asta...

— Fiindcă mereu este așa.

— Și totuși pari nemulțumit. De ce pari atît de nemulțumit?

— De ce par, de ce par... Poate sînt, chiar. Adică nu, nu sînt. Sînt mai degrabă obosită. Un fel de oboseală...

— Odihnește-te, dacă...

— Ascultă Em, mă ascultă? Em, fii atent ce vreau să-ți spun. E un lucru important. Tu nu mai ești un copil, Em. Ai cînsprezece ani, s-a terminat cu copilăria. Și cînd se termină cu copilăria, începe altceva. În fine, vroiam să-ți spun că în viața oricărui băiat apare fără doar și poate, la o anumită vîrstă, o fată. Apare, orice-ai face, așa-i mersul. Dar nu trebuie să apară oricum. Aici vroiam să ajung. De obicei apare cînd trebuie, dar uneori nu. Legătura cu o fată e un lucru frumos, dar poate și să nu fie. Mă ascultă, Em?

— Ascult, tată.

— Bine faci, Em. Foarte bine faci. Așa că tu ne vei spune nouă totul, auzi? Dar absolut totul. Că așa e bine. Acest lucru contează enorm pentru viitorul tău.

— Ieri am luat un zece.

— Bine, foarte bine. Așa da. În vîrf, Em, în vîrf, cel mai de sus, înțelegi?

„În vîrf, înțelegi? Era singurul lucru pe care-l doream. Îi ofeream umerii mei să se cațere, fruntea mea, tremuram pentru el. O priveam pe Elva și mă luțam cu Em. Mai sus, Em! Mai sus...”

Camera goală era imensă. Masa și scaunul în trei picioare rămăseseră mici, mici de tot. O amețeață profundă îl cuprînsese și-n clipa în care se așeză pe scaunul acela de lemn, cu capul rezemat pe masă, se ivi ea, cea de altădată.

(continuare în pag. 10)

dreptul oglinzii. Își apropie ochii de ochii de dincolo și se privi adînc, timp îndelungat. Pupilele i se măriră, fluviul lor îi inundă creierul și un soi de jenă de sine însuși puse încet stăpînire pe el. Cu o mișcare imperceptibilă se trase din fața oglinzii și o porni iarăși la drum. Ca Em să ajungă sus, trebuia imprimat un ritm. Un

ADRIAN PĂUNESCU

Așa cum s-a remarcat, *Istoria unei secunde* prelungeste și amplifică notele distinctive din precedentele apariții editoriale ale lui Adrian Păunescu, marcând o oarecare specializare, o subliniere accentuată a unor tendințe preexistente. Volumul din urmă este ceva mai compact și mai strâns legat de o anume problematică, aducând în același timp argu-

mente în plus (și dintre cele mai puternice) în favoarea conturării unei vocații de primă mână. Poemele dau la iveală, într-o impresiune de consecvență, o etică a creației, explicată tranșant, într-un limbaj de puternică sonoritate și consistente virtuți expresive.

Istoria unei secunde polemizează indirect cu valoarea accentuată de obseală a poeziei „suficiente ei însăși”, preocupată de găsirea în intimitatea ei absolută a oricărui justificări, puncte de referință, posibilități de existență, minată fie de tentațiile ideatice mult împinse spre abstract, fie de căutarea obținută a valențelor inexprimabilului. Adrian Păunescu întoarce spatele unui lirism anemizat, cu spațiu de rezonanță minim, abstras (voluntar sau nu) comunicării direct-persuasive. În *Mieii primi* — volumul său de acum șase ani — este definit clar statutul incomod al creatorului de poezie: „Poetul e istoria familiei sale, / Sublim nămol eterogen / De fluier, de flintă și de tragedii. / Sub cea care jese din miile de familii / Ce se ivesc prin munți / și despărțiri, / Poetul sapă temelia / zerourilor lungi și scoate / De-acolo pământ, ca dintr-o fântână, / Și dezghețând întortocheate legături / Ridică sus, în văz-ul planetelor, o altă / Planetă, care are-n centru craniul /

Perfect al singurului lor strămoș”. (*Tinerțea unchilor mei Ioan și Dumitru*).

Substratul polemic de care poemene tind să devină în *Istoria unei secunde* mai explicit. El dobândește semnificațiile complexe ale unui gest decisiv (și incisiv), ale unei rupturi iminente și necesare. „Poezia

critica poeziei

este un risc pe cont propriu” și această sentință aparent teribilă atestă opțiunea pentru un drum al angajării conștiente în tălmăcirea sensurilor unui timp istoric, în explorarea secunde ca moment fundamental al actualității. Prin ceea ce făptuiește, orice poet cu adevărat pârtaș la faptele timpului său riscă. Riscă să nu fie la înălțimea marii confruntări cu lumea, își riscă într-un fel liniștea interioară spre a trăi cu maximă intensitate și încordare evenimentul, spre a-și confunda în mod deliberat existența cu destinul unui neam și cu prefacerile unui mult încercat pământ.

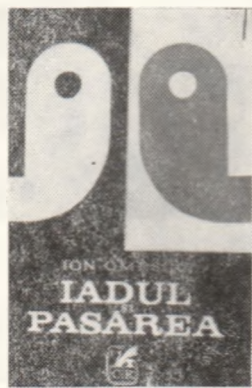
Poezia patriotică din *Istoria unei secunde* este superior mediativă și, deopotrivă, iscoditoare. Factor esen-

țial în conturarea personalității unei națiuni este dinamica istoriei cu izbînzile și cu sacrificiile ei. În acest sens, remarcă prezența unui triptic dedicat lui Bălcescu unde sînt evocate momentele făturii unui mil născut din înstrăinări și desăvârșit de revenirea perpetuă: „Bălcescu Nicolae plutește peste ape, / din umbra lui fertilă zac pajști la zenit, / i-s ochii mari ca două morminte plutitoare, / cit n-a avut în țară mormîntul cuvenit” (*Stafia lui Bălcescu*). Prezența ilustrului înaintaș este văzută ca una de spirit (osemintele i se odihnesc în lut străin), fantoma lui este aceea care rătăcește peste apele noastre în căutarea adevăratului saș. Mormîntul lui Bălcescu se află în sufletele noastre: „Venii și aduceți-l în trupurile noastre, / în sufletele noastre, ce iarăși îl doresc, / prin aerul mai teafăr acum ca niciodată / să devenim mormîntul Sfiosului Bălcescu” (*Mormîntul lui Bălcescu*).

Un fapt esențial, care face ca poezia patriotică a lui Adrian Păunescu să fie autentică și vibrantă pînă la erupție, este nota ei de permanentă gravitate. Patosul evită exclamația facilă, optimismul fabricat sau extazul grandilocvent. Introducînd sistematic în confesiune note accentuate de dramatism, de tensiune emoțională, poetul obține acel timbru

vibrant, perfect acordat cu marile vitale profesioni de credință. Mîndria poetului patriot, fidelitatea sa sînt rodui unei complicități necesare la suferință și izbînză. Dragostea de țară este mai mult decît o necesitate, niciodată un legămînt de circumstanță, ea este expresia unei suferințe fatalități, o pasiune vecină cu voluptatea îndurerată: „Sîntem ai tăi, căci nu putem mai mult, / căci singele atît ne e de scurt, / sîntem ai tăi, și vom rămîne-ai tăi, / acesția care sîntem, buni și răi, / sîntem ai tăi cu toată deznădejdea, / fiindcă din cînd în cînd pe noi acesția / gîndul — ca tu să nu mai fii — ne doare, / în coșul pieptului, ca o surprarc” (*În lunga noapte*).

Conștiință trează și neliniștită, poetul resimte puternic contradicțiile evului modern, îi simte indeosebi amenințările din umbră, tragediile inechității, violența deghizată (vezi *Războinicii*). Parabola ori poemul amplu, manifestul sau pamfletul vin să opună acestora rezistența brutală a cuvîntului denunțator. Spirit ofensiv, artistul are menirea să demaște, să condamne pentru a putea apoi iubi și nădăjdui. Într-un anumit sens, aceasta ar fi „morală” pe care Adrian Păunescu ne-o oferă și ne-o impune. Este morală unui spirit efervescent, însetat de „vorbe mari”, statornic, convingător

ION OMESCU

Pînă acum cîțiva ani, putea fi văzut pe scena Naționalului ieșear un actor de rară distincție, predestinat parcă rolurilor de prinț mediativ sau eminentă cenușie. Aerul său de un elegant hieratism, dicția savantă și insinuantă, alura de crai care a lu tous les livres s-au așezat pentru prima oară pe hîrtie între copertile mignone ale unei plachete de versuri: *Filtru* (1968). Erau versurile unui om care trăia în prelungirea cărților citite și a rolurilor jucate.

Ca orice actor de rasă, în partitură străjine Ion Omescu se juca pe sine însuși.

[Nu-i este dat nici actorului — chiar dacă „trăiește” zeci de vieți — să reușească acea evadare din sine, care-l obseda pe Anatole France:]

„La vérité est qu'on ne s'art jamais de soi-même. (...) Nous sommes enfermés dans notre personne comme dans une prison perpétuelle. (...) Que ne donnerions-nous pas pour voir, pendant une minute, le ciel

et la terre avec l'oeil à facettes d'une mouche...?” (La vie littéraire, A monsieur A. H.). Dar bunul actor — numeros prin profesie ca un hotel, vorba lui Argezi — este o mostră de umanitate multiplă, adică trăiește realmente în el iubirile. Celorlalți credințele lor, slăbiciunile lor. Odată cu romanțierul, actorul de talent trebuie să spună: Hamlet c'est moi!). Apoi, a continuat să se joace pe sine, dar în partitură propriei (Veac de iarnă, Vlad Anonimul, Săgetătorul). Din această dublă obiectivare, pe hîrtie și pe podium, s-a născut volumul de Teatru (1968) cuprinzînd cele trei Drame ale puterii.

Acesta era Ion Omescu pînă la recenta dublă prezență: cu un volum de teatru, *Iadul și pasărea*, și un eseu, *Hamlet sau Ispita posibilului*. De unde se vede că artistul e într-adevăr numeros prin profesie ca un hotel: actor, dramaturg, poet, eseist și scenarist de film (Pentru că se iubesc). Numitorul lor comun este actorul, adică constanța în versatilitate: „Dar umbra ta rămîne printre noi. Că nu-i ușor să mori în mii de fapte

și să renaști cu fiecare noapte urcîndu-te spre tine înapoi”.

Iadul și pasărea conține două piese, dintre care titularea e cea esențială. Dacă cea de-a doua, *Dincolo de praguri*, este încă o „dramă a puterii” aceasta dintîi ar putea fi numită o dramă a artei. Trama e simplă.

Finalul o surprinde pe sculptoriță izbînd cu dalta marmora, singură în scenă. Din camera de sus se aude vocea altui om singur, Damian repetînd o tiradă din *Britannicus*.

E o idee frumoasă aici. O idee cu două laturi. Prima: Opțiunea în fața căreia se află orice Artist, și în fața căreia s-a aflat, în timpuri fără timp, Manole: A trăi sau a crea? Arta obligă la jertfă de sine. Ca să înalțe o biserică, Manole își dărima propria existență. Te-

melia oricărei creații e renunțarea. Evenimentele sufletești din această piesă pun chestiunea „coexistenței pasnice” a artei cu viața simplă. Chestiunea mutațiilor pe care le provoacă în ins concubinajul cu frumosul și tinjirea spre perfecțiune.

În acest sens, Simina și Damian sînt simboluri ale Artistului absolut, vindut cu trupul și cu sufletul — mai mult decît Faust lui Mephisto — artei sale. Ei vor fi făcut, cu poetul, legămînt: „Jurăm pe frumusețea din flori de mucigai, / pe palidul luceafăr cu

critica prozei

numele Mihai. / Jurăm pe anemone, pe carele cu boi, / pe turlele din Argeș; Ierarhilor, pe voi, / că vom sluji de-a pururi în inimile noastre / coloanei nesfirșite și păsării măiestre”.

Ei sînt ființe care au făcut un pact cu arta, cu acest purgatoriu, care se poate numi și iad. Deviza lor, ca Artiști absoluți, este: Fiat ars, pereat mundus! Și asta îi instrăinează, îi insingurează. Nu în înțelesul că s-ar claustra în vre-un turn de fildeş sau ceva asemănător, ci în acela că patima frumosului îi umple, le adiază toți centri vitali, nemăiînsind loc pentru altceva. Arta — sugerează Omescu —, smulgînd tot ce e mai puternic, mai fin, mai bun în artist, îl lasă sec existenței cotidiane. Artistul, cu majusculă, își pune tot singele în artă. Așa privind, Arta ar fi rivala Vieții. Fiat, ars, pereat mundus.

A doua latură a ideii piesei, cu alte cuvinte tema paralelă, este aceea a graniței neclare și incerte dintre real și ficțiune, din cauza interferenței acestora.

„RORI: Cum se pot deosebi sentimentele autentice de cele confec-

ționate, domnule profesor?

DAMIAN (după o pauză): La actorii buni nu se pot deosebi iar cei răi buni ajung ei înșiși și s'”, confunde.

RORI: Actorii! Ar trebui ținuți în cușcă. Să nu se-amestece cu civilii!”

În construcția, impecabilă, a pieselor lui Ion Omescu e de semnalat procedeul, extrem de teatral, cu sursa în faimoasa scenă a „teatrului în teatru” din Hamlet, procedeul simbolizării acțiunii mari, principale, într-o acțiune secundară, irfimă. În *Dincolo de praguri* o partidă de șah e corresponsentul în mic al tramei. În *Iadul și pasărea*, match-ul de box care se desfășoară în contrapunct cu acțiunea propriu-zisă, e un simbol în mișcare al relațiilor dintre protagoniști.

Teatrul lui Ion Omescu, puternic atît scenic cît și literar, este produsul unui spirit mediativ și melancolic, artist al ideilor vii (frumosul, puterea, rațiunea), preocupat de condiția estetică a vieții și de condiția umană a artei.

TEODOR MAZILU

Înainte de orice comentariu asupra teatrului lui Mazilu”, voi cita copios.

REPLICI „TIP MAZILU”: „Depresiunile sufletești sînt privilegiul celor cu bani la ciorap”. „Automobilul nu poate înlocui căldura sufletească”. „Cum să iubești un bărbat care nu uită o saramură de crap?”. „Cine e în depărtare? Un tinăr delapidator?”. „Ideile nobile fac digestia plăcută”. „Pustiul sufletec face poftă de mincare”.

UMORUL MEZALIANTELOR DE IDEI „TIP MAZILU”: „Întii le ridicăm nivelul filosofic și de-abia după aceea le rugăm să se dezbrace”. „Aștepti o mare iubire, hoțomano!”. „Și apoi cum să găsești iubi-

secințele unui asemenea sistem „respectuos” de a face critică sînt evidente și, culmea!, majoritatea criticilor sînt, teoretic, de acord cu această observație. Mai puțin entuziaști se arată însă atunci cînd vine vorba de punerea în practică a acestei acțiuni de „higienă literară” — și nu cred că avem prea mult de cîștigat de pe urma tăcerii.

Al. Piru face parte din prima generație de călînescieni. Asta spu-

critica criticii

ne de la început că pentru el critica este o formă de literatură, deci creație. Nu are nici un sens să declanșez aici o discuție asupra îndreptăririi unui asemenea mod de înțelegere a criticii. Remarc numai în trecut faptul că, fiind literatură (cu același statut precum poezia sau proza), critica ar trebui să beneficieze de un tratament simular: să poată fi, adică, la rîndul ei, terenul unor multiple organizări interpretative. Vreau să spun că un studiu critic este capabil, în ultima instanță, de o coerență unică, cea pe care i-o conferă autorul. Sub acest aspect, ambiguitatea sau semantica este nulă în raport, bunăoară, cu cea a unui text poetic. Trezînd peste această paranteză, trebuie să precizez că în aria criticii curente, așa-zis jurnalistică, pro-

fesorul Al. Piru suferă de complexul autorității, tipic călînescian, în cazul său de factură epigonice. De aici impresia de „spirit inclement” (Marian Popa), ceea ce reprezintă o capitală eroare. El neagă cu o furie greu disimulată argumentele, pentru a instala în locul lor propriile impresii.

Polemicele sale se bazează pe extragerea din textele „delicventelor” a frazelor, sintagmelor și vocabulelor inconvenabile, pe care le incriminează cu erudiție ostentativă, conchizînd la sfîrșit că X este „pseudocritic”, iar Y publică — nici mai mult, nici mai puțin — „elucubrații”. Deși susține că un critic întîește „descoperirea valorilor și denunțarea imposturii”, Al Piru ignoră principal argumentele. Convins de caracterul creator al criticii, el inventează punctele nevralgice ale altora, pentru ca apoi să le denunțe fără judecări. De aceea, din comentariile pe care le semnează săptămînal nu poți afla niciodată cu precizie care este adevăratul punct de vedere al „victimei”. Nu sistemul îl preocupă, ci amănuntul: o idee nouă îl frapează mai puțin decît o eroare de informa-

ție. Călînescianismul de metodă și limbaj profanat de Al. Piru a fost dovedit suficient, între alții de M. Ungheanu (în *Campanii*) și M. Iorgulescu (Argeș, nr. 2/1972). Cu toate acestea autorul *Panoramei*... este tentat să-și nege, poate numai formal, din plăcerea de a fi contradictoriu ca orice creator de seamă, numita obișnuit; într-o anchetă a *Convorbirilor literare* (nr. 1 pe 1972) el, precizează: „Criticul care a tre-

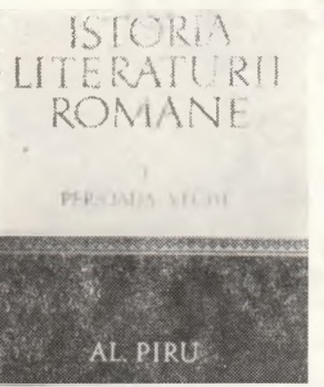
ze curată într-un oraș care se află în plin avînt economic?”. „De ce trebuie neapărat un sentiment lingă un automobil?”. „Era numai formal în brațele mele, gîndurile ei cele mai intime zburau ca un stol de păsărele spre dumnea-voastră”.

PAN-CLISEISMUL: „Am încercat de multe ori să mă zbangui, dar n-am dat rezultate”. „Ortansa, nu-mi distruge viața pe o perioadă îndelungată?”. „Te iubesc, în ciuda laturilor tale negative”. „Degeaba te-am privit cu duioșie? Degeaba ți-am asigurat un regim dietetic, atît gustos, cît și variat?”. „Vreau să-mi pun capăt zilelor în măsura posibilităților”.

BAȘCALIE FILOSOFICA CU SENTIMENTELE: „Trebuie să-ți faci rost de puțină melancolie, din piatra seacă trebuie să-ți faci rost!”. „Nu disprețuie sentimentele mărunte. Și din modestie se pot scoate bani frumoși”. „De ce s-o iau de la avantaj spre iubire, cînd pot s-a iau de la iubire spre avantaj?”. „Nu, n-aș fi devenit curvă, Clementino... Aș fi păstrat întotdeauna în adîncul sufletului un ideal spre care aș fi tinjît”. „Rentabilitatea unui sentiment nu-i un motiv de rusine”. „Totuși, nu cred că dai lovitura cu gîngășia sufletească”.

MORALISME: „Numai lașii și idiotii caută logica în amor”. „Sîncișgașii sunt oamenii cei mai egoiști”. „Ai văzut vreun femeie care să regretă că s-a culcat cu prea mulți bărbați? Eu, unul, n-am văzut... Dar femeie care să-și regretă amarnic virtutea, să-și urască virtutea, să-și disprețuiască virtutea, asta, da, am văzut cu diu-mul”. „Omul e trecător, scaunul e veșnic”.

Teodor Mazilu e un moralist feroc. Și-a botezat un ciclu de piese *Tandrețe și abjecție, dar tandrețe* e fața etern nevăzută a scrisurii sale. Adevărul e că niciodată sentimentele înălțătoare n-au slăbiciunea moralistilor. Nu poți fi moralist durabil decît cu o doză

AL. PIRU

Categoric, se poate vorbi (alături de celelalte compartimentale ale literaturii), de un reviriment al criticii noastre în anii din urmă, în măsura în care aceasta a făcut eforturi serioase pentru a renunța la multele complexe în care fusese învăluită. Că ele n-au dispărut cu totul e o chestiune care ar trebui să dea de gîndit. Suferim bunăoară, în mod cu totul nejustificat, de complexul autorității. În dublu sens: pe de o parte în sfera autorilor (poeti, prozatori, critici), pe de altă parte într-a comentatorilor. În ce-i privește pe primii, complexul autorității se manifestă printr-o totală exacerbare

zită în mine ambiția de a-l urma a fost întii Lovinescu. Decisivă a fost lectura *Istoriei literaturii române contemporane* de el”. Că e așa sau nu se poate mai greu de vedea, așa încît n-avem decît să-l credem pe cuvînt. Oricum, urme ale prețurii pentru Lovinescu se pot detecta în cărțile lui Al. Piru tot pe cît apar ele la Călînescu. Nu lipsit de interes este însă și un alt fapt: dacă monografia G. Ibrăileanu, *Panorama*... sau I. H. Rădulescu ne trimit la Călînescu, *Istoria literaturii române, II*, în schimb, reclamă dascăli dintr-o cu totul altă sferă a cercetării istorico-literare, aceea a autentice erudiții și care n-are nimic a face cu vreun înțeles creator. E de mirare, de altfel, că aerul doct al acestor volume nu a condus pe nimeni spre atari origini. „Prețuirea” subtextuală pe care o arată această *Istorie* pentru N. Cartoian și D. Popovici este mai mult decît evidentă și ea vine să confirme o dată în plus ideea după care autorul ar fi „receptiv la toate metodele”, fără a absolutiza „nici una cînd este limitativă” (Marian Popa). Ca mod de concepere a *istoriei literaturii*, este o carte tradițională. (Tradiționalismul lui Al. Piru merge pînă la conservatorism. Respirînd în bloc a structuralismului este un argument, după cum un altul decurge din refuzul de a pricepe cum un scriitor, pînă ieri clasic în ordinea școlirii noastre, poate fi pus într-o cu totul altă lumină decît cea unanim acceptată. Susținător al creației în critică, el refuză orice nouă interpretare, ceea ce este de domeniul paradoxului),

în gesturi și în crezuri, măcinat de insatisfacții, satisfăcut într-un fel de permanentă-neliniște.

Nu văd în *Istoria unei secunde*, o carte care subînțelege mai mult decât spune. Nu văd în ea o perfectă unitate (anumite scurte sau mai puțin scurte poeme „cu tilc” puteau lipsi), fapt care nu stăruie însă receptarea în cele mai bune condiții a pieselor de rezistență. Este una din rarele cărți apărute în ultimii ani în care lipsesc inflația de metafore ermetizante și dilemele eliptice silabice. Este ceea ce cheamă o carte deschisă, deschisă spre cea secundă uriașă pe care o glorifică și o tâlmăcește.

În final mi-ar place să citez în întregime *Descoperirea focului*: „În lumea noastră pururi umbră, / și-n care este reversibil totul, / — dovadă patinașul și inotul — / de ce numai lumina naște umbră? / De ce într-o secundă scurtă baram, / să nu producă umbrele lumina, / lumina de la negură să vină? / Astfel cu glas de odă — înțrebarăm / / Răspunserăm tot noi, când vremea curse / și ziua se făcu deasupra minții / distruseră cu brațele și dinții / lumina, sfidătoare ei surse. / / Și de atunci, în noaptea triumfală, / frecăm un lemn de altul, cu migală”.

de scepticism și mefiență. Moralității sunt niște medici, atenți doar la omul bolnav. Boliile din teatrul lui Mazilu sunt: fătărnice, uscăciune sufletească, parazitism, prostituție, dezabuzare, prostie. Pe lângă acestea, sau peste acestea, două care le guvernează: imbolnăvirea de clișee și sexualitatea. Foarte apropiat lui Băieșu în această privință — a maldăiei clișeeilor —, Mazilu e un colecționar fanatic de slogane, expresii toute-faites, lozinci, șabloane ale exprimării cotidiene din toate domeniile. Hazul vine din interfearea, din înținirea șocantă a registrelor, a domeniilor stilistice. Clișee romantice se îmbină cu clișee proletcultiste (Te iubesc în ciuda laturilor tale negative), șabloane din limbajul tehnico-administrativ sunt folosite în declarații de amor (Ea caută puritate, el caută puritate și uite-așa se bea fondul de rulent. .), alături de clasice poncife erotice (Nu concep viața fără tine. Sau: Amintește-ți clipele petrecute împreună). Teatrul lui Mazilu e un vade-mecum, o enciclopedie a sclerozei gândirii și vorbirii. Chiar când își pun probleme spinoase, personajele sale o fac în termenii cei mai răsunători și bonți, așa că tot spinul problemei ajunge de ris. Această obsesie a clișeeilor e o chestiune foarte serioasă — ca să riscăm un truism —, nu e doar un aspect de stil. Șablonizarea e cancerul vorbirii. O exprimare exclusiv în șabloane e o exprimare nulă, e egală cu neantul, cu tăcerea, într-un fel. (Tăcerea avind avantajul sobrietății). Uniformizarea, tipizarea exprimării duce la anularea individului, la depersonalizare, e o moarte a intelectului. De aceea personajele lui Mazilu — care nu trebuie privite prin prisma realismului stricto sensu — nici nu „trăiesc”; ele nu sunt nici tipuri, dar nici simboluri. Sunt prea schematice pentru a fi tipuri și prea univoce pentru a fi simboluri. Ele sunt șarje grotesci. Mazilu, ca orice caricaturist (caricatura fiind o critică a esenței), îngroașă deliberat

prin aceea că respectă cu strictețe canoanele alcătuirilor pomelnicești. Dar nu metoda reține aici atenția, ci însăși materia lucrării, mai exact sursele ei. S-a afirmat despre profesorul Al. Piru că tinde spre epuizarea informației. O lectură a cărților sale de dragul lecturii (nu i se poate nega o asemenea calitate) ar putea trage după sine o concluzie de acest gen. Dacă însă procedăm la cercetarea cit de cit sumară a bibliografiei (impresionantă ca volum, de cite ori apare consemnată) părerea inițială se modifică. Primul volum merge după N. Cartoian (*Istoria literaturii române vechi*, I—III, FR, 1940—1945), al doilea tot așa, dar după D. Popovici (*La littérature roumaine à l'époque des lumières*, Sibiu, 1945). Desigur, sint și urme ale *Istoriei*... lui Călinescu, acestea însă se află în minoritate. Că fidelitatea lui Al. Piru față de cei doi istorici literari (cu care, uneori, nu se arată în deplin acord asupra unor chestiuni de „principiu” — cf. II, p. 5) merge până la transcrierea paragrafelor, nu are nevoie de demonstrație. Și dacă așa face-o, totuși, n-aș avea nici măcar meritul de a fi primul. Regretatul G. C. Nicolescu, istoric literar onest până la pedanterie, o ilustrase într-un amplu articol, (*Alte însemnări despre istoriografia literară actuală*), publicat în 1964 (nr. 26) în *Lucașfărul*; ale sale „lecturi paralele” aveau ca obiect numai al doilea volum, *Literatura română premodernă*. Actualmente posed toate datele pentru a demonstra celor interesați că și *Literatura română veche* se găsește într-o identică situație.

Voi veni într-o noapte, volumul de debut al Dinei Roșu, este un jurnal sentimental format din patruzeci și unu scurte poeme în proză. Nu li se poate contesta o anume grație și delicatețe, un vizibil efort de a evita afectarea. Numai că, dorind să fie neafectată, poeta operează cu sugestii vag poetice. Viziind o simplitate desăvârșită, textele închid în ele nu o dată un flux liric inconsistent. Delicatețea și simplitatea notației nu ajung un stil, o tonalitate de expresie, dramatismul faptelor apare neconvincător. Un aer naiv adolescentin dă confesiunii aspectul notației minore: „Am visat că eram mireasa./ Rochia mea albă, vâltul meu alb./ floarea mea albă, nimeni nu le vedea, era noapte și toată lumea dormea./ Eu singur-alerгам în orașul pustiu să-ți vestesc «Dragul meu, aceasta e nunta mea ia tu ești mirele meu» / Acum s-a făcut dimineată, dar eu caut într-una să află la care geam te găsesc dacă iarăși voi fi la noapte mireasă”.

Dinei Roșu îi lipsesc deocamdată nervul poetic, puțința de a prinde în cuvânt o emoție spre a o impune ca atare. Cititorului îi rămân străine frământările și tristețile poetei; el le înregistrează

liniile. Viziunea sa este de un burlesc amar (ceea ce nu e decât un alt mod de a denumi grotescul sarsastic). Un escroc libidinos care-și pune problema personalității, a binelui, a iubirii, a fericii etc., într-un limbaj emanamente poncifar, e o figură profund burlescă. Amărăciunea provine din infuzia de scirbă și neputință în fața abjecției — ca a lui Beranger în Uciagaș fără simbrie, finalul — a celui care-i contemplă.

Interesant e că, în balansul lor între tandrețe și abjecție, între luciditate și șterpeleală, între auto-analiză și potlogărie, eroii lui Mazilu sunt figuri dostoevskiene caricatate până la schelet. Programatic, pare-se (v. Jurnalul unui martor ocular), Mazilu practică o demitizare a ideii de profunzime sufletească. El nu vede în prăpastia sufletului decât tundra ei — și atunci i se pare plătă, falsă.

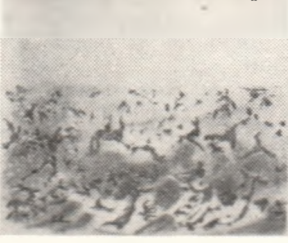
Acest străfund este — așa cum fiind să-l arate teatrul lui Mazilu — prostia și sexualitatea. Această din urmă chestiune e axul, în text sau în subtext, al pieselor sale. Pretutindeni apare o imagine a fixației erotice. Citeva citate (spiculate din toate piesele volumului) vor convinge:

„Acu circa cinci minute a plecat din acest pat”. „Eu sunt, fetița care nu se teme să facă dragoste c-un delapidator”. „Vino în brațele mele moi, Gogule...”. „Dacă vrei să te culci cu mine, bine, treacă de la mine, mă dezbrac, închid ochii, Dumnezeu cu mila, dar termină o dată cu valul asta de ură”. „Aș putea fi gelos cu adevărat dacă te-ai fi culcat cu mine fără ca eu să știu”. „Și atâtea trupuri, și atâtea trupuri...”. „Erai invidioasă pe toate fecioarele celebre care n-au cunoscut bărbății”. „Și o dată ajunsă în patul amantului, o să te indignezi, goală pușcă, de mediocritatea mea”. „Alți bărbați se vor desfăta cu goliciunea trupului tău”. „După ce mi l-ai răpit, degeaba îți mai pui capotul”. „Știu și eu că s-a lăfăit în brațele unui iobag”. „Mai

Cum era de așteptat, profesorul Al. Piru s-a străduit să motiveze acest procedeu de înghebare a cărților. Drept care, el se arată convins de ideea că în cercetarea istorico-literară lucrăm cu o sumă de **adevăruri**; și, de vreme ce ele au fost o dată enunțate, n-are sens nici măcar a le da altă formulare, căci asta ar echivala cu modificarea înțelesului. Se poate întreba: față de ce sint acestea **adevăruri** sau, și mai bine, ce caracteristici le conferă o asemenea calitate? Greu de spus! Exceptând datele strict de istorie literară (ani, titluri, ediții, fapte istorice etc.), **adevărurate** în baza documentelor, interpretările sint, vrînd-nevrînd, subiective, țin adică de felul nostru particular de a privi operele.

Evidența riscului absolutizării este fără consecințe la Al. Piru, căci obiectul lor nu-i aparține. Trec peste faptul că o asemenea optică vine în deplin dezacord cu vreun sens creator al criticii și mă opresc la posibilitatea ei de a se institui în justificare a imprumuturilor. La prima vedere, dată fiind condiția de unicitate, s-ar părea că Al. Piru are dreptul să uzeze cu toată libertatea de aceste adevăruri. În fond, același lucru se petrece și cu adevărurile științei: folosim teorema lui Pythagora atunci când împrejurările o cer, fără a-i mai indica autorul (a nu se uita, totuși, că la adevărul $a^2=b^2+c^2$ se poate ajunge pe mai multe căi). Cu o singură minimă precizare: toată lumea știe că Pythagora este descoperitorul ei. În consecință, repropoz volumelor de față absența subsolurilor și abundența omisiunilor tipografice (ghilimele). Cum pe cele

voi veni într-o noapte

DONA ROȘU

doar, nu ajunge să le și re-simtă, să participe afectiv și efectiv la ele. E cam ceea ce se întâmplă atunci când poeta se adresează iubitelui: „Am închipuit pentru tine poeme și ți-am spus: «Recunoaște-te»./ După ce te-ai uitat îndelung, ai întreat: «Unde sint, cine sint?»”.

Grafica volumului, datorată lui Sabin Bălașa, traduce splendid în limbajul liniilor ceea ce în textul poetic rămîne de atâtea ori la nivel de intenție.

Daniel DIMITRIU

ales c femeie blondă, idealul erotic al atitor generații de bărbați. Dacă întârzi, găsești patul ocupat”. „Dacă te culcai cu Marcel, imi ofereați poate și o cafea”. „Eu sunt bună numai la pat”. „Paradoxurile tale sunt trase de păr, dar soldurile mele, astea sunt reale, cel puțin”. „Nu ești singura femeie care venea goală la mine și mă ruga s-o distribuie în Pirandello”. „Adu-mi argumente ca să trăiesc! — Dacă n-ar fi decît trupul femeii...”. „Crezi că dacă te spovedești am să mă culc cu tine?” „Crezi că trupul tău mă tulbură? Te înșeli din toate punctele de vedere”. „O vizez goală, cu o carte în mână”. „Lupta pentru un ciubuc, pentru soldurile unei femei...” ș.a.

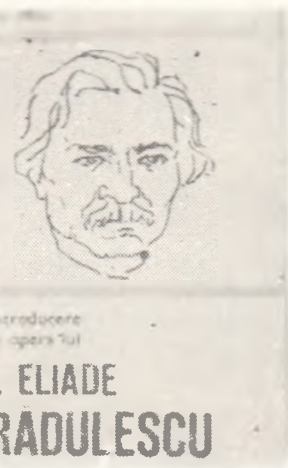
Freudian malgré soi, Mazilu află în sexualitate resortul multor tare ale lui homo sapiens. Dacă eroii săi folosesc exclusiv cuvinte fără trup, gândurile lor sunt doidora de trupuri.

Teatrul lui Mazilu, imagine grotescă a lumii de umbră din om, dezvoltare sardonică a rădăcinilor de abjecție din care cresc florile tandreței, panopticum al murdăriei mentale și al mizeriei sufletești, este un spectacol unilateral grotesc, monoton în parțialitatea sa dar tocmai prin aceasta imediat specific. Poate că un ochi mai atent la tandrețe ar face mai apropiată lumea lui Mazilu de adevărata lume.

George PRUTEANU

*) Ion Omescu, *Iadul și pasărea* (I. și P., Dincolo de praguri), ed. „Cartea românească”, 1972, 121 pp.

**) Teodor Mazilu, *Teatrul* (Don Juan moare ca toți ceilalți, Aventurile unui bărbat extrem de serios, Înundația, Proștii sub clar de lună, O sărbătoare princiară, Pălăria de pe noptieră, Treziți-vă în fiecare dimineată, Acești nebuni fătărnici, Impăria-vă iubirii!, Cine pe cine mintuiește, Frumos e în septembrie la Veneția), ed. „Cartea românească”, 1971, 340 pp.

900 de pagini (în ultima ediție) contribuția efectivă a profesorului Al. Piru este firavă, nu înțeleg sincer motivele pentru care *Istoria* este mereu retipărită. Căci, dacă tot ne nemulțumim lipsa de talent și lipsa de cultură, faptul că apar cărți stupide de care nimeni nu se sinchisește, ba unii le și laudă” (C. L., 1/1972), nu era mai firesc să se reediteze până la această oră „utilizatele” cărți semnate de N. Cartoian și D. Popovici?

Introducerea în opera lui I. Eliade Rădulescu argumentează de aceeași manieră dragostea autorului pentru cel care îl credea cîndva „preocupat îndeosebi de stabilirea valorilor”.

Al. DOBRESU

o nouă pagină în istoria spiritului european

semnificația istorică a operei lui Teofil Coridaleu

(I)

Cînd am întreprins editarea operei filozofice a post-bizantinului Teofil Coridaleu (1570—1646) — din care a apărut pînă acum o „Introducere la Logică” și urmează să apară un „Comentariu la Metafizică” — am socotit că ne îndeplinim în primul rînd o datorie față de cultura noastră. La Academii de la Iași și București, într-adevăr, cele șapte comentarii (ce vor face obiectul ediției complete) au fost folosite, chiar dacă cu intermitență, ca materie de învățămînt superior, timp de peste un veac. În același timp socoteam că, întreprinzînd ediția în chestiune, slujim cauza culturii în Sud-Est-ul european, unde învățămîntul lui Coridaleu a iradiat puternic. Pătrundînd însă mai adînc în materialul — în mare parte inedit — ce stă la dispoziția noastră, prin manuscrisele aflate la București și Iași, apoi legînd cercetările exegetice ale lui Coridaleu de tradiția greacă, așa cum e vorba de un comentator grec, ne-am dat seama că editarea operei filozofice a lui Coridaleu ar putea reprezenta și o contribuție la înțelegerea specificului culturii europene.

Intr-adevăr, opera lui Coridaleu ar putea autoriza speranța că se va scrie cîndva, pe temeiul ei, o nouă pagină în istoria spiritului european. Firește, nu este vorba decît de aristotelism, și încă mai puțin, de aristotelismul grec; dar prin acesta se poate căpăta un sens al *exegezei* care să fie caracteristic culturii europene și să dea acesteia, pentru o primă versiune a ei, un contur și o expresivitate poate încă nerelevante.

Există și alte culturi care să practice exegeza. Într-un sens, există culturi care să fie doar exegetice, spre deosebire de cultura europeană, unde originalitatea și individualitatea autorului sint — cel puțin în la Renaștere încoace — reclamate. Astfel, pentru un străin, întreaga gândire chineză, de pildă, pare o vastă și solemnă exegeză, unde Confucius și Lao-Tse nu încetează să fie mari spirite tutelare, ce trebuie să fie comentate. Cultura indiană, la rîndul ei, ne apare și ea ca o exegeză, la cel mai adînc nivel de experiență pe care-l pot oferi viața și speculația; nici un gânditor nou, în cultura aceasta, nu pare a-și face, ca Descartes sau Kant în cultura europeană, un titlu din a lua lucrurile de la început. Problema, ca și în cultura chineză, este să interpretezi adevărul ca fiind rostot *cîndva*, nu să-l cucerești cu noutatea ta.

Dar tocmai pentru că și alte culturi practică exegeza, sau sint chiar prin excelență exegetice, ar putea fi sugestiv să le opunem ideea europeană de exegeză. Chiar dacă spiritul exegetic nu prevală în cultura europeană, el este suficient de afirmat — și tocmai cu aristotelismul — spre a îngădui o confruntare

a culturii noastre cu alte culturi. Pe de altă parte, este adevărat că se pot găsi numeroase dezvoltări exegetice chiar aci, iar aristotelismul însuși numără încă două, exegeza arabă și cea latină. Totuși aristotelismul grec reprezintă mișcarea exegetică cea mai autentică, cea mai dezvoltată și cea mai egală sieși. Dar numai prin Coridaleu ea devine un ansamblu închis, cu o structură istorică distinctă.

În felul acesta opera lui Coridaleu ne-ar autoriza să conferim un înțeles *întregii* exegeze aristotelice, cel puțin începînd de la Alexandru din Afrodizia (către anul 200 al erei noastre), adică pentru o perioadă de mai bine de 1400 ani. În măsura în care s-ar obține astfel un *model încheiat de exegeză europeană*, ar reieși nu numai un frumos capitol în ceea ce s-ar putea numi „fenomenologia exegezei” — de completat cu spiritul exegezelor orientale — dar de asemenea un capitol în istoria spiritului european, cum o sugeram.

Totuși nu există încă o istorie a aristotelismului care să pună în lumină tendințele scolastice grecești. Istoricii gândirii europene o recunosc, constatînd că față de scolastica latină, cea greacă are totuși avantaje deosebite, dacă n-ar fi decît cel de a fi întreprinsă în limba lui Aristotel însuși. În jurul lui 1900, Academia din Berlin a publicat aproape 60 de comentarii, majoritatea inedite, întreprinse de-a lungul veacurilor de 25 autori greci diferiți, începînd tocmai cu Alexandru din Afrodizia și continuînd, între alții, cu Porfir și Ammonius, care au influențat puternic Evul-Mediu latin. Pînă și marea istorie a filozofiei, semnată Ueberweg-Praechter, admitea în ediția ei din 1967 că în colecția comentariilor greci, publicată de Academia din Berlin, se găsește un material „inestimabil” și într-o largă măsură „încă nefolosit”.

Pentru ce toate acestea? Explicația ce se dă de obicei este dublă. Pe de o parte este vorba de un imens număr de lucrări, scrise de renumiți sau obscuri profesori greci de filozofie aristotelică, iar numărul paginilor ce ar trebui străbătute este prea mare spre a ispiți pe cercetători să caute ceva deosebit în ele. Pe de altă parte comentarii aceștia greci nu pun în joc mijloace de investigație originale, ba chiar se repetă adesea și par a constitui o lume alexandrină lipsită de interes. Prin urmare: prea multe pagini de citit, prea puține rezultate de recoltat.

Vom judeca deosebit, chiar dacă cele două aspecte trebuie recunoscute, în parte. Vom spune că pînă acum toate acestea au fost lipsite de o încheiere și că seria comentariilor grecești nu a părut semnificativă pentru că nu s-a înfățișat ca un *ansamblu distinct* în sinul culturii europene. Marele număr de comentarii n-ar fi înspăimîntat pe istoricul ideilor, care e atît de harnic și avid de noutăți, de obicei. În al doilea rînd, uscăciunea și chiar mediocritatea acestor interpretări nu le-ar fi lăsat să rămînă fără un rod în cultura noastră, dacă s-ar fi găsit cit de cit o semnificație deosebită în ele. Iar acesta este punctul principal în dezbateră.

Constantin NOICA

[...] Am citit azi cu atenție un abecedar românesc. Nu cred să existe pe lume ceva mai îngrozitor și mai lamentabil. Totul e de refăcut în această direcție. După război învățămîntul primar va trebui să fie una din pirghiile cele mari pentru prefacerea și întărirea poporului.

Să se trezească inteligența copilului. În lături cu științele moarte și cu istoriile pline de date și de fapte numai care îngreiază memoria fără să deschidă inteligența.

În clasa I-a basmele, poezia, cîntecul și desenul să fie cele patru pietre fundamentale ale învățămîntului. Învățătorul să povestească basme (nu să le citească) și dacă se poate, copiii să povestească și ei basme cum îi taie capul. Citeva poezii simple și ușoare, de preferință populare, învățate pe de rost. Un ceas de cîntec pe zi, în cor. Și mai ales atenție asupra desenului. Nu sistemul stupid aplicat pînă acum. Numai desen după natură! Un cub, o linie, o tablă, o călimare etc. Obiecte extrem de simple, așezate pe catedră și toți copiii, cu creionul în mînă, încercînd să le reproducă pe hîrtie.

Mina e instrumentul de căpetenie al inteligenței. Trebuie obișnuită să asculte și să urmeze indicațiile inteligenței. Am făcut pînă acum constatări nenumărate. Rareori am văzut oameni inteligenți care să nu fie complect stăpîni pe sistemul mușchiar și nervos al miinilor și al degetelor. S-ar putea aproape erija în aforism observația că poți judeca inteligența unui om după precizia cu care știe să tragă o linie dreaptă sau un contur. Cele mai multe dintre acestea: pictura, desenul, sculptura, muzica instrumentală și totalitatea artelor industriale confirmă adevărul acesta.

Aproape același scop trebuie să-l urmărească încă din clasa I-a studiul matematicii. Preciziunea în gîndire. [...]

Dascălul care face un suflet drept și bun dintr-un copil care ar fi putut să ajungă ca toți ceilalți semenii ai lui un om rău, schingiuit de oameni și de animale, contribuie mai mult la adevăratul progres al omenirii decît primarul care aduce lumină electrică pe străzi și instalează telefoane în casele locuitorilor

Toate societățile omenești au privit cu oroare vițliul și-au înscris legi nenumărate împotriva lui. Și cu toate acestea vițliul e de mii și mii de ori mai puțin primejdios și tot vițliul din lume a pricinuit mai puține dureri omenești, decît răutatea și prostia citorva oameni.

Religia lui Christ dă un brevet de prioritate celor săraci cu duhul. Religia cea nouă va trebui să dărime opera creștinilor și să urmărească pînă în pinzele albe ca pe cel mai rău, mai vinovat și mai primejdios dintre oameni, pe prost.

Azi am jucat iar poker. Nu-mi plac cărțile. E un vițliu care nu-mi dă nici un fel de emoție; prin urmare nu-l practic.

Și cu toate acestea am răsuflat ușurat, cînd, după un ceas de conversație, ne-am așezat la masa de cărți.

Cel puțin la poker nu se vor-

arhiva convorbirilor

bește, nu sunt silit să ascult și să răspund.

Acum înțeleg de ce ațiștia mari poeți și esteți, oameni de știință și oameni de geniu s-au lăsat tîrîți de vicul acesta ca într-un refugiu care cel puțin îi scăpa citeva ceasuri pe zi de vorbăria goală și de asfizia prostiei omenești. [...]

N-am jucat [...] cărți, nu din lipsa poate de temperament, dar pentru că banii nu mă interesează și pentru că mi se părea o aberație să mă abrutizez ceasuri întregi ca să câștig sau să pierd o mie de lei. Odinioară, cînd eram adolescent am încercat să beau. Era pe vremea ultimelor unde de influență eminesciană. Pentru că idolul veleităților noastre literare, băuse, ni se părea, în liceu, o sacră datorie, să ne strecurăm seara în circiune cu aere fatale și să căutăm inspirația divină în citeva chile de vin prost. Mi-aduc aminte cu cită resemnată conștiințiozitate de artist imi îndeplineam slujba asta și cu cită greață și revoltă ale stomacului ajungeam la al treilea pahar. Nu

știu dacă m-am îmbătat de două sau de trei ori pînă acum. Bietele mele beții au fost lamentabile. Dureri de cap, vărsături, o săptămînă de mahmurcală și nici umbră de plăcere.

La Paris aveam un prieten englez care într-o zi m-a dus aproape cu sila intru-n local unde se fuma opium. [...] A fost deajuns să văd un fumător de opiu și să caut zadarnic viața în ochii amantei mele, ca să înlătur cu groază otrava adenitoare. Pot să mă îmbăt zile întregi de visuri, de iluzii, cu apusuri de soare și cu parfumul unei flori, dar pentru un imperiu nu mi-aș cumpăra visurile la crisma din colț sau la farmacie. Inteligența sau animalul din mine se revoltă numai la gîndul că aș putea să caut aiurea decît în sufletul și în creierul meu, excitante pentru cugetare sau mîngiere în ceasurile de deprimare. Nimic nu mi

alt jurnal inedit

(III)

se pare mai criminal ca atentatul împotriva inteligenței. [...]

Avem o singură viață. Cum e mai înțelept s-o trăiești și care e criteriul cel mai sigur ca să-ți îndeplinești complect misiunea?

Trei sferturi din frămîntările, din agitațiile sterile, din nonsensurile vieții mele, izvorăsc din problema aceasta pe care am infilit-o la toate răspîntiile mele intelectuale și pe care n-am rezolvat-o măcar în parte, nici pînă acum.

Ce e mai înțelept și mai bine? Să te interesezi de viața politică a țării, să dai lovituri și să primești; să-ți propovăduiești convingerile injurînd pe ale altora, pînă în ziua cînd, avînd puterea în mîini, vei putea să le aplici pe jumătate, pe sfert ori de loc; sau e mai cuminte să stai deoparte și să scrii citeva pagini care vor rămîne, pe cînd în arenă fiarele politice vor continua să se sfîșie între ele și să-și inscrie luptele, legile și numele pe nisip [?]

Ce e mai bine? Să dormi, să mănînci, să bei și să iubești, să faci ceea ce fac zilnic animalele și oamenii din jurul tău, sau să adaugi citeva pagini moarte la vasta și moarta bibliotecă a omenirii?

Ce e mai bine? Să simți fiorul sfînt al revoltei și în stringeri de mîini pămîntese, în priviri care coboară prin ochi pînă în suflete să-l împărtășești și altora, sau să fii în tabăra dominanților. Să fii la ospățul frugal al sclavilor; să te îmbeți cu iluzii din paharele goale și să-ți saturi foamea rupînd cu dinții hoitul burgheziei, sau să te așezi sătul deja, liniștit și împăcat cu tine însuși la banchetul acelora care stăpînesc pămîntul. Să fii cu vesnicii păcăliți ai vieții? Sau cu învingătorii? Ce e mai bine? Să stropiești cu noroi sau să fii stropit? Să lovești sau să primești lovitură, să ucizi sau să fii ucis? Ce e mai cu minte? Să stai deoparte sau să te amesteci în vîltoare, să gusti viața sau s-o trăiești, să te aventurezi pe oceanul lumii sau să-i cinți valurile sumbre de pe mal? Ce e mai înțelept, să vrei sau să renunți? [...]

Afară e negură și burează puțin. Dar în sufletul meu e soare. Generalul a plecat în inspecție. La vreo 70 kilometri depărtare de Negrești. Dacă nu s-ar fi inventat automobilele, i-ar fi trebuit vre-o trei zile ca să se ducă să-și facă inspecția și să se întoarcă.

Să profităm însă de ziua asta unică de libertate.

M-am închis în casă, am incuiat amîndouă ușile, am lăsat stururile, și cu lampa aprinsă, [...] ca lîc din anecdota lui Speranță, m-am gîndit la soarta țării mele. [...]

Un local pentru scriitorii, oameni de știință și artiști. S-ar putea alege una din minăstrile mari ca Neamtu, Văratec, Agapia sau Secu, căruia i s-ar dăruj 2 — 300 ha de pămînt.

În cuprinsul minăstirii instalație completă de tipografie, o bibliotecă și citeva ateliere speciale pentru artiști.

Încăperile, chiliile și casele puse gratuit, fie citeva luni pe an, fie pentru mai mulți ani, la dispoziția acelora care vor să lucreze în liniște și singurătate.

Masa gratuită. Se va putea lua în comun sau acasă de la arhondaric.

Două direcții. Una spirituală, care ar fi incredințată unui mare scrii-

tor, de pildă Galaction.

A doua economică. Mincu de pildă, care ar îngriji de bunul mers, gospodăria și hrana întregii comunități.

Ediția ar avea două scopuri: înția să tipărească lucrările celor tineri. A doua să dezvolte gustul pentru cărțile frumoase, tipărint opere inedite sau clasice în ediții artistice.

Viața patriarhală, țînindu-se însă seamă de necesitățile confortului modern. Așa s-ar introduce electricitate, băi, water-closet-uri, telefon, automobile pentru cursele pînă la gară etc. Pentru pictori, pinza, pensulele și culorile ar fi gratuite. Marmora și bronzul pentru sculptori. Hirtia și tiparul pentru scriitori.

O secție va fi consacrată bătrînilor și invalizilor, alta orfanilor minori și în sfîrșit a treia bolnavilor sau convalescenților.

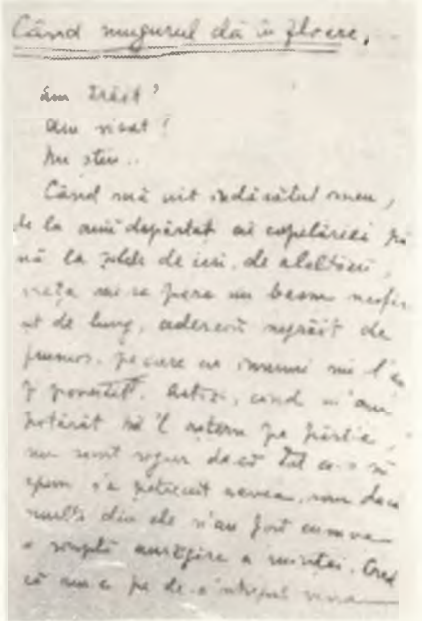
Veniturile instituției le-ar forma terenul cultivabil, crescătoria de vite, o sumă fixă la sută din vinzarea operelor care au fost produse pe cînd autorii lor erau oaspeții instituției, dintr-o subvenție a statului echivalentă cu deficitul anual Sacrificiul bănesc pentru stat

n-ar fi prea mare, țînindu-se seamă de marile rezultate ce s-ar putea obține pentru cultura și dezvoltarea gustului artistic al țării, mai ales într-o țară ca a noastră unde literatura, artele și științele nu rentează mai deloc, mai ales cînd au o adevărată valoare. Pe de altă parte nu e nici o primejdie ca instituția să fie invadată de ratați. Acestora în general le sunt deschise prea multe căi de cîștig, în alte domenii ca să se mulțumească cu locuința și modestele prinzuri gratuite ale instituției. Și-apoi ratații artei sunt, în orice caz, ceva mai interesanți decît călugării.

[...] Vremea s-a îndreptat iarăși. Negura s-a rupt fișii-fișii, și-am văzut-o ușoară și zdrențuită ca o dantelă, urcîndu-se spre soare. E momentul să suflu în lampă și să ridice stururile. De altfel Stancu a crăpat pînă acum de cel puțin o sută de ori ușa. După capul lui aiurit bietul om trebuie să-și spună că stăpînu-său nu e în toate mințile.

Să fim prin urmare gravi. A trecut vremea idilelor. Marile probleme ale statului trebuie să ne preocupe mai mult decît micile mizerii sentimentale. [...]

Una din marile mele suferinți de la Negrești. Sunt silit să citesc zilnic cele citeva ziare care mai apar la Iași. Dar-am resemnat cu închisoarea. Dar mi-e cu neputință să citesc fraza îngrozitoare a mizgăliților naționali de hirtie, fără să string pumnii și fără să scrișnesc din dinți în fiecare dimineață. Dacă

mi s-ar da zilnic o porție de „trăgători” cred că, cu încetul, m-aș obișnui și cu bătaia. Cu proza ziaristilor noștri însă, cu imbecilitatea imensă și lamentabilă a acestor scribi fără suflet, fără inimă și fără minte, nu pot, e peste puterile mele morale și fizice, să mă obișnuiesc. Dacă există undeva vreun Djumnezeu al României, cum de-i răbdă pe scoarta pămîntului. Înțeleg existența oribilă a coropișnelor, a tuturor făpturilor așora dizgrațiate de natură sau de Djumnezeu. Dar cum ați vrea să admit pretențiile unei ignobile coropișnite care s-ar apuca să scrie la gazetă și să mă învețe ce trebuie să cred și să fac!

Text stabilit de N. FLORESCU

(urmare din pag. 7)

Cu pași sovăielnici te-ai apropiat de oglindă. — Să fi îmbătrînit oare alt de repede? Apoi, după un timp:

— Și ce dacă. Îl am acum pe Em. Ce-mi mai pot dori? Nimic nu-mi mai pot dori. El este mereu lîngă mine, el este al meu. Numai al meu.

Nu-și mai dorea, cu adevărat, nimic. Spunea: „Să-l văd acolo! Acolo sus, cît mai sus, și pot să mor! Alții să-știe de frică, nu el de frica lor! Să știu asta și am terminat cu totul...” După asemenea momente plîngea.

— Iar plîngi? O întrebam.

— Mi-a venit așa... nu știu... de fapt nu cred că plîng.

— Crezi că dacă ți-ai relua catedra, ar fi mai bine?

— Și Em?

— Ce, și Em?

— Cine ar avea grijă de Em? Cine i-ar pune mîncarea cînd vine de la școală, cine l-ar ajuta, înțelege? Cine ar rămîne cu el?

— Unde trebuie să rămîna cineva cu el?

— Lasă, Vic, tu nu știi.

— Știu însă că nu ești în apele tale.

— Mă gîndesc la fel de fel de lucruri.

— Și ca să nu te mai gîndești, nu poți?

— O să pot, Vic, cred c-o să pot...

noaptea trecuse de jumătate

Cînd o vedeam cum se frămîntă și-l mai auzeam și pe Em, dincolo, cum lungește pelteaua la telefon, imi ieșeam din fire.

— Ascultă, Em, strigam, pune porcăria aia de receptor la locul lui vezi-ți de treabă. Em, vino aici. Auzi, Em, ori n-auri?

— Nu ridica din umeri și nu fă figura asta de parcă ai avea în fața ta o cămilă. Laăștia șaptesprezece ani ai tăi, în afară de prăpăditul ăla de baschet și de muzica aia nenorocită de-ți macină nervii, ce mai știi tu, Em?

— Dar învăț, tată.

— Ascultă, Em: ar trebui să înveți. Dacă ai învăța ar fi altceva, ar fi așa, ca o mîngiere pentru mama asta a ta! Cu notele alea de opt nici vorbă nu poate fi că înveți; nici vorbă nu poate fi, auzi?

— Nu mai pot, tată! Imi spuse într-o zi. Lăsați-mă, ce vreți de la mine... Era o revoltă în toată puterea cuvîntului și nu eram obișnuiți cu așa ceva.

— Cred că ce-mi spui e o tîmpenie, Em, i-am răspuns. Adevărul e altul, băiete, și tu să te-nveți să spui adevărul, fiindcă...

— Dar asta e adevărul, tată. Asta, nu altul, mi-a întors-o.

— Fiindcă vrei tu să fie așa, i-am spus.

— Eu nu mai vreau nimic, tată. Eu nu mai pot să vreau ceva. Demul tu mai vreau nimic.

— Oricum, adevărul nu e ce-ar vrea fiecare, băiete. Nu e vorba că nu mai poți, ci nu vrei să mai poți, nu vrei să poți mai mult. Asta e adevărul. Dar noi știm că tu poți, Em.

Pentru a-l scoate din starea de spirit în care cădea îl puneam să scrie de o sută de ori: „Pot și trebuie să pot!”. Exact așa, de o sută de ori. „Ai fost prea aspru cu el, Vic!” imi spunea mereu Elva. „Lasă-l, mai ocupă-te și de mine. M-ai uitat cu totul, Vic”. Imi plăcea să mă las dojenit. Imi trecea palma ei mică peste frunte și peste față. Cînd ajungea în dreptul inimii se oprea și zicea: „Cît e de chinuță. Nu se mai oprește cît e viața de lungă. Auzi-o cum se zbate!”. Își lîpea apoi tîmpla de pieptul meu. Îi plăcea să se aciuze, făcîndu-se mică, la subsuora mea. Tăcea și se lîpea de mine strîns, făcîndu-și loc, cău-tîndu-și un loc bun. Ochii îi căpătau o strălucire aparte iar brațele ei imi cuprîndeau umerii. Mă chema, furișîndu-se cite puțin sub brațul meu.

Victor Poenescu sări de pe scaun și fiindcă pe ochi i se așezase un fel de ceață, nu ocolii cum trebuie masa și se lovi de ea.

„Acum totul nu este decît un cîmp nesfîrșit, un cîmp plin de hîrtii, de tot felul de resturi. Acum aș vrea să dorm. Să dorm mult, mult de tot. Fiindcă somnul amînă. Amînă. Aș vrea să uit acum de ochii ei, și de ziua asta care se apropie...”

Cînd un om este urmărit de un alt om, el îl mai evită, se mai ascunde... Cînd e urmărit însă de propriul său gînd, situația este fără ieșire, și nu-și poate afla liniștea. Așa că se întoarse iarăși mult de tot în urmă și cu ochiul minții o zărî pe Elva coborînd dealul Universității. Era octombrie și era îmbrăcată într-un balonșeid de culoarea lămii. Își amintea mersul ei care trăda refuzul de a comunica în vreun fel cu strada. Era a doua oară cînd o vedea și se surprinse privind în urmă cum mergea prin camera goală, ocolînd masa și scaunul acela cu trei picioare. Cînd șerpii gîndurilor îl înlîntuiau întotdeauna afla scăparea, invocînd amintirea ei.

— Sînteți obișnuit să faceți complimente?

— O, nu! Doar dacă realitatea îmi impune. Nu fac decît să observ.

Omul desăvîrșește ce a creat natura. Asta încercase el. Să desăvîrșească. Ce intervenise? Unde greșise cu Em? Mersese prea departe? Dar cine știe pînă unde poate merge abnegația, grija pentru fiu? Iubirea fără margini, formă aparte a egoismului, sufocă. Soarele încălzește, dar sub povara razelor de foc unele plante se ofilesc și pier.

Numărul 3 (12) al revistei Vatra se impune prin selecție, sobrietate și pronunțată grijă pentru o tematică variată, capabilă să intereseze un public larg. Reținem ca deosebite materialele dedicate sărbătorii semicentenarului U.T.C., consacrate literaturii, (interesante cronicile lui Dan Culcer și pretextul lui Victor Hălici) cât și cele referitoare la istoria patriei. Acestea din urmă sînt, de fapt, expresia unei preocupări statornice care s-a făcut simțită încă de la primele numere.

Profităm de această ocazie pentru a adresa revistei din Tîrgu Mureș un salut colegial cu ocazia împlinirii unui an de la apariția primului număr din noua serie. Propunându-și să continue „valorosile tradiții ale Vetrei de odinioară” și să militeze prin tinerețea și talentele ei de azi pentru o literatură angajată, inspirată de „năzuințele imperabile zilei de azi”, publicarea a reușit indiscutabil să pună în practică aceste deziderate. Ea a reunit

reviste

prestigioase semnături aparținînd oamenilor de cultură și litere români, maghiari și alte naționalități, subordonind diversitatea unei direcții în care spiritul de răspundere și discernămintul valoric au constituit principalii factori operativi.

Astăzi Vatra are un profil distinct printre publicațiile de cultură, (profilul cărui este străină orice tendință de provincialism) și sintem încredințați că tinerețea și, deopotrivă, maturitatea ei vor contribui și în viitor la consolidarea prestigiului dobîndit.

„CRONICA“

Numărul 12 (din 24 martie) oferă cititorilor o interesantă corespondență inedită între Xenopol și Hădeu, alături de o sinteză (aparținînd lui D. Ivănescu) asupra operei ilustrului istoric. Tot aici semnalăm prezența reportajului Iași de Alecu Ivan-Chilia, precum și paginile dedicate poetului George Lesnea.

În numărul următor (13) revista inițiază o anchetă — pe care o sperăm utilă — privitoare la momentul actual al criticii și istoriei literare. Remarcăm ca o constantă preocupare a revistei discutarea unor probleme legate de actualitatea social-politică, fapt ilustrat de prezența în acest număr a dezbaterii Societate Socialistă multilateral dezvoltată, personalitate multilateral dezvoltată.

Salutăm în Cronica de acum o revistă deschisă actualității, ale cărei eforturi îndreptate spre mai bine se fac simțite ca permanențe.

REQUIESCAT IN PACE

La moartea lui Ion Luca, Valeriu Răpeanu a conceput un amplu necrolog pe care l-a publicat în *România literară* nr. 6 (din 3 febr.) a.c. Pînă aici nimic surprinzător, mai ales că, după propria-i mărturisire, criticul se numără — se mai întîmplă și așa — printre foarte puțunii care l-au cunoscut îndeaproape. Mirarea apare abia atunci cînd, avertizată asupra acestui neașteptat privilegiu al lui Valeriu Răpeanu, luăm act de faptele invocate pentru schizarea portretului dispărutului autor. „Purta în portofel tăietura unui articol de Tudor Argehi publicat în *Adevărul* și o scrisoare de la teatrul lui Max Reinhardt prin care i se confirma că s-a primit un text al său. Le arăta tuturor, deși nici una, nici cealaltă nu erau concluzive”. Și mai departe: „Trăind departe de lumea literară, se acrise și nu înțelegea, de pildă, cum o prefață poate discuta critic o operă (s.n.) și atunci pornea să ceară iarăși audiențe, așteptînd și apoi explicînd confuz meritele tuturor pieselor sale, care nici cele tipărite nu s-au prea jucat și n-au intrat în conștiința publică. A scris mult, excesiv de mult, și din pricina izolării în care a trăit nu mai avea nici un fel de spirit critic, nutrinînd un soi de narcisism care-l făcea să fie greu de suportat ca om și mai toți să se ferească de dînsul”. Nimic altceva despre un om și o operă căzută în „nedreaptă uitare”. Că, fiind unul dintre puțunii care l-au cunoscut pe Ion Luca, semnatul ne-

OBIECTIV

crologului putea să găsească, știu eu?, alte fapte și împrejurări în măsură să compună portretul dramaturgului, dacă nu din alte motive, atunci măcar dintr-o firească piosenie față de cei morți, e una. Că, propoziția subliniată conține explicația atitudinii lui Valeriu Răpeanu față de Ion Luca (ingrijitor și prefațator la cele două ediții de Teatrul a fost chiar Valeriu Răpeanu), e o cu totul altă chestiune. Și la urma urmelor, nu conținutul frazelor intrigă cel mai mult, cît tonul lor persiflant, ironia neacoperită, absența omeniei și a olimpianismului atît de propriu criticului. Nu era mai firesc un simplu *Requiescat in pace*?

ODISEU

ea la 1869, intelectuali ca Eminescu își exprimau convingerea că dispuneam de o limbă literară definitiv formată, deși, firește, această limbă literară prezenta atunci mari oscilații fonetice, morfomatice, sintactice și lexicale. „Astăzi mai toate zărele românești au aceeași limbă scrisă; va să zică în nici unul nu s-au consacrat vicii provinciale. Din contra cu toată unitatea

FAZA ACTUALĂ A LIMBII ROMÂNE

limbii literare pronunția diferă în fiecare provincie.” (articol intitulat *Cestiuni de la Biblioteca Academiei R. S. România, pronunție românească*, în manuscrisul 2257 p. 53—66, publicat de I. Scurtu în M. Eminescu, *Scriseri politice și literare*, I, 1870, 1877, 1905, p. 412—413, apoi în Mihail Eminescu, *Opere complete*, Iași, 1914, p. 393). Dar gradul de dezvoltare a unei limbi nu se măsoară după aceste oscilații, ci după posibilitățile sale de expresie. Aceste posibilități erau și mai bine simțite pe la sfîrșitul secolului trecut, cînd, oricum, mai toate oscilațiile inutile ale limbii fuseseră înlăturate și scriitorul nu se mai preocupa de fixarea limbii, ci de utilizarea ei artistică. Este semnificativă mărturia lui Duiliu Zamfirescu, care spunea în prefața ediției din 1902 a romanului său *În război*: „E o mare mîngiere sufletească, pentru cine își petrece viața căutînd să prindă, în vorbe, icoana fugară a imaginii, a ști că are la îndemînă o limbă atît de perfectă, cum e limba noastră din sfîrșitul secolului al XIX-lea”. Mărturia unui scriitor de valoarea lui Duiliu Zamfirescu, a cărui limbă se caracterizează printr-o vioiciune și o varietate deosebită, este la polul opus față de declarațiile atîtor scriitori de la începutul secolului, care se plîngeau tocmai de neajungerea limbii.

Limba literară română n-a avut, însă după 1878 o formă perfect unitară pe tot întinsul teritoriului locuit de dacoromâni și nici n-a rămas total neschimbată. Ea prezintă oarecare diferențieri dialectale, de fonetism (*întîi, întăi, pine, piine, mecanic, mehanic* etc.) și de morfome (*văd, vâz*), ca să nu mai vorbim de variațiile de sintaxă și lexic. Trebuie să spunem că variații sintactice și lexicale se întîlnesc în orice limbă literară, oricît de fixată ar fi ea; dar că cele fonetice și morfomatice reflectă încă o perioadă de imperfecție a limbii.

S-a atras atenția de către unii lingviști (de ex. Alf. Lombard, *La lingua letteraria meno fissata: il rumeno*, în *VIII Congresso internazionale di studi romanzi*, 1956, *Atti*, II *Comunicazioni*, Parti seconda e terza, Firenze, 1959, p. 283—286), asupra faptului că româna literară nu prezintă o perfectă unitate fonetică morfomatică și lexică; noi vom adăuga că româna se alătură acelor

limbi care, ca italiana în secolul trecut, încă nu aveau perfectă unitate fonetică și morfomatică. Dar situația aceasta a fost înlăturată în noile condiții de dezvoltare a limbii literare: hotărîrile ortografice și ortopeice ale Academiei, din 1954, prin care s-a realizat și unitatea fonetică și morfomatică a limbii române au fost acceptate de toți scriitorii moldoveni și munteni, care au renunțat, cei dintîi, la particularități ca *întăi*, cei din urmă, la particularități ca *văz*.

Așadar, limba română literară se găsește, după 1878, într-o fază de stabilitate și de unitate, pe care n-a prezentat-o niciodată mai înainte. În domeniul fonetic și morfomatic avem doar unele oscilații și înlăturarea lor. În perioada de după 1878, limba română literară nu prezintă o dezvoltare decît din punct lexical și artistic. Iar dezvoltarea lexicală stă în legătură cu progresele în domeniul culturii materiale și spirituale a poporului român, care urmărește de aproape progresele realizate în Occident și cu epocile fundamentale din dezvoltarea poporului român de după 1878. Limbile își realizează deplin funcția lor de comunicare și expresie numai ca limbi literare unitare ale unui popor: în asemenea faze, se înlătură cu totul manifestarea unor factori materiali ca baza articulatorie, iar limba nu se mai schimbă decît în vederea realizării unui plus de claritate, de comoditate și de frumusețe. Această condiție a început a fi realizată, în cazul limbii române, de pe la 1820—1830 cînd limba literară românească este îndrumată voluntar și conștient spre asemenea țeluri. Dar, în mod fatal, această perioadă nouă în viața unei limbi începe printr-o perioadă de formare, după care urmează una de stabilitate. Limba română definitiv formată și aproape în întregime fixată, nu mai prezintă procese ca acelea petrecute în epocile anterioare, care constau

în modificarea neintenționată, fără sens, a elementelor limbii, cî se schimbă numai în vederea realizării exprimării unor noi noțiuni și a unor valori artistice. Începînd de pe la 1870, istoria limbii române face parte integral din istoria spirituală a poporului român, ne mai cuprînzînd fenomene care să fie adaptări ale limbii la un factor material ca organele articulatorii. Ne lipsește un studiu temeinic asupra limbii literare românești dintre 1878 și 1918. Avem numai observații asupra greșelilor de limbă din acea vreme, făcute de unii scriitori de a doua mînă din acea vreme și de oameni de știință, adesea însă dintr-un punct de vedere îngust, refractar neologismelor. Pentru limba literară din această perioadă se poate citi cu folos lucrarea lui Ion Gorun, *Știi românește?*, București, 1911, apărută și în ediția a doua, București, 1922, cea mai judicioasă lucrare de acest fel de atunci. Limba română literară dintre cele două războaie mondiale a fost magistral tratată de Iorgu Iordan, *Limba română actuală, O gramatică a greșelilor*, Iași, 1943, ediția a doua, București, (1948). O recenzie a operei, în primă ediție a fost publicată de mine în BIFR, XI—XII, 1944—1945 (părută în 1948) p. 507—519. Asupra inovațiilor limbii române de după 1945, în special de după 1948, pînă prin 1964, s-au publicat numeroase articole în revistele *Cum vorbim*, *Limba română*, *Studiul cercetării lingvistice* etc.

Cînd Duiliu Zamfirescu spunea, în prefața la ediția a doua a romanului său *În război*, că scriitorul român dispunea, la sfîrșitul secolului al XIX-lea, de o limbă literară perfectă, el se referea, desigur, nu atît la faptul că limba noastră literară era fixată, cît mai ales la posibilitățile de variație stilistică pe care le oferea de pe atunci — de fapt, de dinainte de 1878 — limba literară românească. Cele două stiluri artistice fundamentale, cel înalt, distins sau poetic, și cel ironic — satiric, apoi stilul popularizant, ca și numeroasele stiluri de caracterizare a personajelor după clasa socială din care făceau parte, erau atunci puternic individualizate și ele vor continua a avea reprezentanți iluștri și după aceea. În poezie stilul înalt urma cel mai adesea limbajul poeziei eminesciene, pe care-l imitau atîția, în frunte cu Alexandru Vlahuță și au continuat a-l imita scriitorii de pînă pe la 1918.

G. IVĂNESCU

despre filonul literar balcano-oriental

(urmare din pag. 1)

interesul pentru culoare, plasticitatea în sine; Ion Barbu unifică spiritul Heladei cu Isarlikul, clasicismul cu snoava, frîntura de epos cu meditația și lirismul, rezultatul fiind o *viziune* sincretică, expresiv-unduitoare, de o intensă poezie. Mai depărtați de zona de iradiere, moldovenii au perceput balcanismul mult mai slab și nu în accepțiunea lui peninsulară. Din folclorul balcano-oriental, Sadoveanu reține în special anumite norme de morală practică, umorul impersonal, devenit mod al concilierii cu lucrurile. Fastul persan e înlocuit cu investigația etică, personajele interesînd în latura lor de exponenți ai unei mentalități. Pentru nevoile argumentării, Sadoveanu procedează ca vechii naratori orientali, practicînd confuzia realului cu fabulosul; în popularul *Simplizissimus*, occidentalul Grimmshausen procedase analog, făcînd ca aventura să se dezvolte în sens educativ. Nu o dată, Sadoveanu întîrzie, deliberat, la confiniile fantasticului, într-o mișcare lentă, într-un limbaj surizător și cîntat. Faptului real, localizat precis, i se substituie, programatic, *fabula*, transpoziție morală în abstract, codificarea a unor norme universale. Reflectat în realitățile din Moldova, „balcanismul” este, la Sadoveanu, un amestec de rafinament, de pasivitate și decadență; Lai Cantacuzin pare, în acest sens, un „balcanic”. Despre enigmaticul prinț, prozatorul făcea, într-un cuvînt înainte la *Locul unde nu s-a întîmplat nimic* (ediția 1942), cîteva considerații cu caracter de generalitate, aplicabile mai larg indivizilor abulici, anihilați de mecanismul social. „Naturi strălucite și fine, moldobizantinii noștri au putut uimi pe colegii lor din Apus, la școlile nemțești și franțuzești, dar și-au încheiat cariera ca niște simple focuri de artificii...”. Cu masca lui de izolat lucid, Lai Cantacuzin stă în apropierea lui Pașadia și Pirgu, aceeași însă bizari și luciferici.

Dar figuri ca acestea sînt mai de grabă niște curiozități: excepții deci. Foarte diferiți între ei, Sadoveanu (în *Divănușul persian*) și Ion

Barbu (în ciclul balcanic și orientat) se întîlnesc, sentimental, într-o suprarealitate în care sensurilor brutale li se substituie o poezie a depărtării, un univers al esențelor anistoric, imaterial, decantat, fantastic. Un timp circular, în care, prin repetiție, faptele se inseriu într-un mod al monotoniei, fără zguduiri tragice, de unde senzația de abstractizare, de vacuitate și mit. Într-un cadru spațio-temporal ca acesta, aproape esoteric, s-a putut ivi poezia gingaș-decorativă a lui Hafiz; *Infernulul* dantesc îi erau necesare seisme existențiale, un sens acut al tragicului, o excepțională *participare* la unitatea cosmicului. Pregnant este însă celălalt orientalism, al amănuntului ce nu transcende spre cerul poeziei: acel amestec inextricabil de intuiție practică și utopie, de lene a spiritului, de clișeu și fatalism, de e-

picureism și resemnare; destinul este ineluctabil; cîntecul devine un *lamento* mai mult visceral, senzual, erotica un fenomen accentuat pămîntesc. Adică balcanismul ca duplicitate și zeflemea, traducînd spiritul de compromis și stilul indiferentist („miticismul”), balcanismul, ca repertoriu de ocări, de blesteme și imonștii. Acesta a contaminat, prin forța lucrurilor, latent sau brutal, incit de la urzelile descrise în *Istoria hiroglifică*, de la imprecațiile din cronicile muntene și pînă la pamfletari străluciți ca Argehi există o continuitate subconștientă: „Am luat ocară și, torcînd ușure / Am pus-o cînd să-mbie, cînd să-njure...”. Pitorescul balcano-danubian s-a exercitat la noi, cu precădere, în latura auditivă: ca *limbaj*. Dacă spațiul balcanic ar fi fost cadrul unei Renașteri de anvergură celei italiene, altele ar fi fost centrele de interes.

Poate părea paradoxal, dar și italiieni, meridionali și peninsulari, oameni ai străzii, au în unele momente reacții „balcanice”, întîlnindu-se peste timp cu peninsularii din Magna Graecia, pe firul aceluorși practici, astfel ca unii napolitani sau cutare *popolano* din sud amin-tesc, prin comportament, anumite

tare de dincolo. Alta e, desigur, ambiția proprie, altul sufletul. Sentimentul de vinovăție (la colpa) și nevoia de puritate (*la purezza*) s-au cristalizat deci, în Italia, în *Divina Commedia*. Latini, ca italiieni, au opus „balcanismului” sub specie malignă o conștiință ultragiată. Caragiale balcanizant? „După Anton Pann și N. Filimon”, G. Călinescu vedea în Caragiale: „un mare promotor al balcanismului în sens larg” (*Ist. lit. române*, p. 442). Constatare grăbită. Căci într-o ipostază, Caragiale este un contemplator amuzat al orientului legendar, în alta un ironist genial, sub a cărui privire Mitică și „miticismul” sînt hărăziți desconsiderării absolute. Caragiale e anti „balcanic”. Revolta sufletului nostru latin (ca să-l parafrazăm pe Lucian Blaga) s-a îndreptat, în mod necesar, împotriva a ceea ce în conceptul de „balcanism” însemna lipsă de elevație, moștenire nefastă a istoriei. Nu ne căutăm, așadar, originalitatea în balcanism, dar ca trecută realitate istorică, filonul interesează literar. *Princepele* lui Eugen Barbu arată că acest filon, în tonuri sumbre, — merita atenție.

dintre sute de catarge

linii mari versurile dv. sunt bune pentru că spun ceva, dar nu prea bune pentru că n-o spun grozav, ceea ce nu e — v-o zic sincer și fără malicie — nu e nici o nenorocire, fiindcă, să vedeți: numai în Uniunea scriitorilor sunt la vreo 5—600 de poezi... .

Cuvîntul Optimistului. Statistic vorbind, trei sunt *leit-motivele* scriitorilor care vin la redacție.

1. *Aprecieri* la adresa tinutei și direcției articolelor critice și editoriale ale revistei. Ni se spun vorbe mari, copleșitoare, ca „Junimea”. Maioreșcu, polemică, tradiție... Ni se cer, vehement sau rugător, confruntări mai sincere de opinii. Vom încerca.

2. *Curiozități* a propos de *Optimist*. „Cine e optimist? Ce este el? Cum este el? De ce este?” ș.a.m.d. Unul din plicuri a fost chiar mai bătaios: „Cine-i ăla optimist?”. Singurul

răspuns care ne îngăduim să-l dăm este: Optimist este un îndrăgostit de literatură, de sus pînă jos.

3. *Nemulțumiri în legătură cu procurarea revistei, deci cu Dju-zarea presei. Scriitori din Timișoara, Constanța, Suceava, Craiova ș.a. ne anunță că revista ajunge foarte tîrziu și e prost difuzată (de pildă: în centru 5 și la periferie 20). Noi am mai trimis o scrisoare deschisă acestei instituții, și pînă azi n-am fost încă onorați cu vreun răspuns (probabil că răspunsurile se expediază, tot prin Difuzarea Presei). Vrem să spunem, nu fără oarecare tristețe, că e supărător ca munca să-ți fie zădărnicită de superficialitate și neatenție.*

Totuși, în speranța că treburile vor merge mai bine, și cititorul și redactorul rămîne

OPTIMIST

erich fried
(Austria)

Discuție despre copaci

Grădinarul a pus proptele pomilor
și acum sînt liniștiți că se vor coace merele.
Doar frunzele perilor
s-au îmbolnăvit. Se chircesc îngrozitor.

..in Vietnam pomii n-au frunze..

Toți copacii mei sînt sănătoși
doar cel mic mă neliniștește ;
el nu se poate acomoda
cu noua școală.

..in Vietnam mor atîția copii..

Mi-am terminat de aranjat acoperișul,
mai am de vopsit doar ferestrele.
Asigurarea contra incendiilor
s-a mărit ca și costul chiriei.

..și in Vietnam casele au ars..

Trad. de **Anatol GHERMANSCHI**

elisabeta bagreana

(Bulgaria)

Cîntec nebănuț

De ce mă scolî, tîrzie primăvară,
cu-aceste uguinde turturele,
c-un soare fraged ireal de tandru
ce-mi luminează doliul din pervaze ?

Auzul mi-l crezusem în surdina
spre-ale țării sunete voioase,
privirea stinsă, pentru danțul razei
și aurul culorii în răsfringeri.

Dar amorțita inimă tresare
din somnul greu îngemănat cu moarte,
o-nvie în nuntirea primăverii
secreta sevă-a vieții ce nu seacă.

Mă-ncredințam că-s bulgăr de țarină
în care vîntu-a lepădat o boabă,
dar azi, într-un dezgheț, își scoate
cîntul acesta ca un fir de iarbă.

Trad. de **Horia ZILIERU**

vitezslav nezval

(Cehoslovacia)

Necesitatea revoltei

Voi care mă citiți acum
Oameni din anul 1931
Toamna cu degete uscate galbene și schiloade
Face semne în aerul plin cu mucigaiuri aromitoare
Și în timp ce funigii fire smulse din părul cerșetorilor
Vă împletesc în jurul gîtului coliere fatale
Gesticulează cu miinile toamnei într-o rugă de scrișnete și de blesteme

Mă adresez vouă
Cititori subțiri și cultivați cunoscători ai marochinului pe care
il flutur
Nu ca un toreador dornic să întilnească un taur cu o mie de capete

Ci ca un poet care a murit și vă conduce
Prin ținuturi prielnice lui pentru ultima oară
Vă cer să luați o hotărîre
În dezarmonia acestor două cumpene grele ca însăși lumea
Lumea e ca un avion frînt în plin zbor într-o luptă aeriană
Unul dintre piloți zboară înainte a pornit motorul și elicea
lucrează

Celălalt minios încearcă să-l oprească cu prețul prăbușirii
Și azi fabricantul își face plimbarea obișnuită
Nu funigii
Ci flote nestrișite de comete scalpuri de cerșetori
Și mai multe miini decît sînt în copacii toamnei
Vor semnaliza de-a lungul drumului său șovăitor și orb
E un om cultivat
Și niciunul dintre noi podgoreni pricepuți să guste fiecare
înghițitură

Nu i-a spus că e ajutor de călău
Azi nimeni nu se poate lăuda că ar fi el singur călăul
Cu tot ținutul impecabil și elegantele mînuși
Scena cu domni eleganța a eșuat
N-are rost să mai construiești o piață decorativă scaldată-n lumină

Aud hohote ris sălbatic și satisfăcut ca o coloană
de scînteii țîșnind pe horn

„e veacul nostru“

Ris care se ondulează dincolo de scena fluierată
Risul tău cititorule
Atîta timp cît nu ești un ceas deșteptător la gîtul acelei momii

Avionul zboară
E veacul nostru
Dezagregat în lupta capitalismului cu tine cutezanță
Să ne mulțumim oare cu resemnarea
Noi care din pricina duhurii canalurilor sîntem lipsiți de orele
lungi ca labirintul din lupanare

Dacă, nu te supără cîntecul unei păsări pe care nu-l înțelegi
De ce te-ar supăra cîntecul murmur din graiul altor popoare
Doar teama conspirației
I-a dus pe conspiratori la gîndul unui vocabular unic
Dar foamea tuturor țărîlor are o singură terminologie ursuză
Copacii se înalță spre cer miinile cad la pămînt secate de viață

Și să mai dau crezare discursurilor academice care ridică în slavă umanitatea

Să mă îngrozesc de măcelurile de duzină
Cînd măceluri uriașe ca de pildă farsa transformărilor
Se petrec pretutîndeni și se revarsă asemeni culorilor toamnei

Privește în jurul tău
Cîte frunze atîtea cărți norocoase la jocul de taroc al cărui
banco va fi în curînd fără valoare
Și dacă va izbîti cineva să-nchidă șobolanii din pivnițe și
cămări

Nu vei scăpa nici tu decăzutule pe jumătate călău disprețuit
de nouă zecimi din omenire

Cine-ar mai putea să stea la indoială
Sînge din singele meu stea din stelele mele dreaptă din
dreapta mea
Nu frunzele în cinci colțuri nu vor rămîne veșnic o rugătoare
fluturare de miini

Imi veți da dreptate și frunzele vor aplauda
Toamna risipește miile de lozuri ciștigătoare
O sărbătoare a bal mascat din grădini
Parcă în geamătul vîntului v-aș auzi răspunsul

E carnagiolă
A fost palatul Tuillerie
Și frunzele cuprînd victoria noastră cu miini fierbinți
Înșoșite de ultimele incendii care pilpeie-n zare.

Trad. de **Virgil TEODORESCU**

suen lai-kin

(R. P. Chineză)

Vestitorii viitorului

Ce pasăre fără istov dă glas ?
Și ce ecou se-implîntă cald în văi ?
E-o pasăre de primăvară beată
Rostindu-și trilul, pasul crud al ierbii.

Ei urcă-n zori să pună tineri pomi
Și cîntăreștea-i vesel călăuz.
— Aceasta li-i menirea. Pădurarul
li știe bine țărnu-mpăduririi.

E stînsă iarna nevoiasă-n jos.
Bine-ai venit o, anotimp frumos !
Altoiuri noi vor izbucni în raze
Și alți puișii vor indulci costișe

Și trunchiuri se înlînțuie mereu
Un codru nou spre creste prevestind.
Din truda lor se-nalță în amiază
Pilonii drepti ai zilei care vine.

Trad. de **D. HERESCU**

tomazo gilio

(Italia)

1945, fragment

Cînd din mormintele noastre
Nu va mai rămîne altă amintire,
Decît invizibilul epitet :
„Aici hodinește un neam străvechi și uitat”,
Ce vom spune, oare, înaintea judecății
Fiilor noștri
Și celor ce au descoperit
Luceafărul libertății ?

Cine va aduce flori
La mormintele bărbăților,
Care au trăit printre ofilite flori ?

Cine, oare, ne va trezi din întuneric,
Să ne deschidă ochii, închiși în nesimțire,
Spre strălucirea vremurilor noi ?

trad. de **Al. Basarab TIBERIANU**

zlatco gorjan

(Iugoslavia)

Un copil cu gesturi neîndeminatice

poate lua în mînă o vază de cristal, s-o spargă de pămînt
și să zimbească,

Unii pot ordona bombardarea unui oraș
și să zimbească.

Și toate acestea se cheamă viață.
Noi putem deschide o ușă, prietenos,
întrebînd : „Se poate intra ?”
și zimbi.

Clopote, steaguri, pancarte
pot clama bucuria,
de ce numai războiul ?
Puterea e în miinile noastre.
Să purtăm de grijă copiilor noștri,
nebulilor,
clownilor,
nouă înșine,
și să suridem.

Trad. de **Veronica PORUMBACU**

elizabeth jennings

(S. U. A.)

Muncitorii

Muncesc din zori pin-la-sfințit și toți
Is fericiți întreaga zi. Cu drag
Zoresc spre calmul blind al inserării ;
Foloase trag
Din roada muncii și-a plăcerii.
Și ziua-i plină cînd se lasă seara.

Sînt unul dintre cei ce tac ;
De toate fac. Muncesc și-asud.
Ca într-o zi din părți un tot să fac.
Mi-s singur scut
Și-n tot ce fac eu sînt profund
Chiar de nu e de nimeni cunoscut.

Superbă zi ca pasărea în zbor,
Ca marea ce se zbate ling-un pisc ;
Eu văd acum în orișice, splendori,
Tot ce iubesc
În munca mea e strîns întrețesut.
Și toate astea-s doar un început

Trad. de **A. VORONIUC**

eduardas miezelaitis

(U. R. S. S.)

Iluzia

Iluzia.
Ațipesc
ca ținjitorul Paolo de patimă invins
ca odată
să mă trezesc în vis
înfășurat în brațele Francescâi.

Ațipesc,
ca îndureratul Romeo
în nădejdea de-a atinge prin somn
cu obrazul de ceară
Picioarele nemișcatei Julietta.

Ațipesc,
de parcă Tristan nostalgic și orgolios,
să simt taina rece a spadei
dintre mine și Isolda.

Ațipesc,
de parcă Kastitis, aruncîndu-și voloacele,
ca zorile să mă trezească
cu-atingerea rivnită a buzelor Juratei.

Ațipesc,
ca duhul singurătății pîndind nemișcat
iar în vis să deschid ochii
în lacrimi de jale veghind pe Tamara.

Ațipesc,
ca Faust cel girbov
deasupra paginei deschise
ca să mă aprind tînăr în somn
Pentru tine,
Margareta.

Ațipesc,
ca palidul cavaler din La Mancha
în durerea rugului său,
ca să tresar
în dănțuirea risului de Dulcinee.

Ațipesc,
și mă învâlu și mă acoperi tu
Afrodita,
arătare ieșită din spuma
pleoapelor visului meu.

Deasupra-mi pasăre de întrebare
Alb străjuind cu piatră de-adorare...
Și tot ațipesc în taina de argint
să mă trezesc în veacuri ce colind.

Trad. de **Natalia CANTEMIR**

CONVORBIRI LITERARE

revista bilunara de literatura editata de Uniunea Scriitorilor din Republica Socialista Romania

Redactor șef : CORNELIU ȘTEFANACHE

Redacția : Iași, strada Palat nr. 1 tel. 16242, 17287. Administrația : București, Soseaua Kiseleff, nr. 10, tel. 183399. Tiparul : I. P. Iași